

SVET POD TRIGLAVOM 9

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

za prebivalce, obiskovalce, prijatelje in podpornike

LJUDJE V PARKU **NARAVA**

REPORTAŽE **KULTURNA DEDIŠČINA**

PARTNERJI **ŽIVLJENJE V PARKU**

INFORMACIJE **NARODNI PARK V SVETU**

7. EVROPSKI SIMPOZIJ ZA ZAŠČITO TEMNEGA NEBA V TRIGLAVSKI ROŽI

Od 5. do 6. oktobra 2007 je v Info središču TNP Triglavska roža potekal 7. evropski simpozij za zaščito temnega neba. Organizatorji simpozija Temno nebo Slovenije in Triglavski narodni park so na dvodnevni konferenci gostili več kot 200 udeležencev iz vse Evrope. V tednu pred simpozijem je potekal tudi spremljevalni program z naslovom Zakaj bi pa gledali zvezdno nebo? Zvrstile so se delavnice za otroke, eksperimentalne delavnice o svetlobi, ki jih je pripravila Hiša eksperimentov iz Ljubljane, opazovanje nočnega neba s teleskopi, predavanje o pomenu astronomskih opazovanj za razumevanje okolja prof. dr. Tomaža Zwitterja, prof. dr. Peter Legiša je govoril o svetlobni tehniki in onesnaževanju okolja, kako vpliva svetlobno onesnaževanje na človeka in njegovo zdravje, pa sta povedala dr. Martina Fink in Klemen Španinger, mag. farm. Pod mentorstvom TNP je potekala tudi raziskava, kako vpliva osvetljenost cerkva na življenje netopirjev, ogledati pa si je bilo mogoče še astrofotografsko razstavo Jurija Stareta in svetica skozi čas.

Tanja Menegalija

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

SVET POD TRIGLAVOM

je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

ISSN: 1581-6664

Uprava Triglavskega narodnega parka
Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled
Tel.: 04/ 578 02 00, faks: 04/ 578 02 01
E-pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si
www.tnp.si

Izdal in založil: Javni zavod Triglavski narodni park

Zanj: dr. Marija Markeš

Glavni in odgovorni urednik: Jože A. Mihelič

Tehnična urednica: Alenka Mencinger

Uredniški odbor: Iztok Butinar, Jelko Flajs, Alenka Hace, Davorin Koren, Tea Lukan Klavžer, Alenka Mencinger, Tanja Menegalija, Jože A. Mihelič, Aleš Zdešar

Fotografija na naslovnici: Gorje, Tomaž Bregant

Lektoriranje: Jana Cedilnik

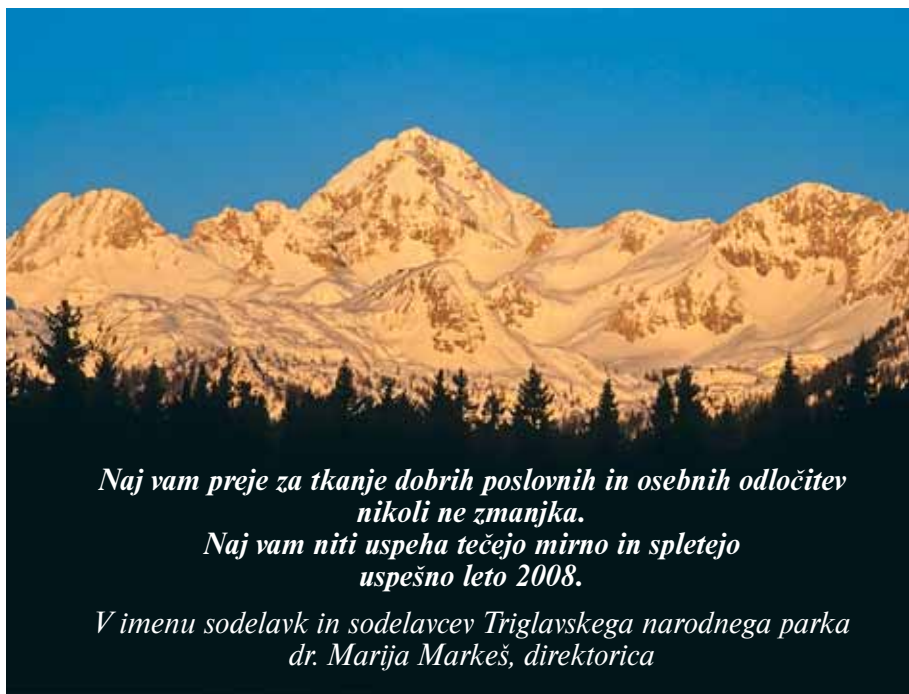
Prelom: Gaya Cerčno

Tisk: Medium d.o.o., Žirovnica

Naklada: 4000 izvodov

Tiskano na okolju prijaznem papirju.

Bled, december 2007

Naj vam preje za tkanje dobrih poslovnih in osebnih odločitev nikoli ne zmanjka.

Naj vam niti uspeha tečejo mirno in spletejo uspešno leto 2008.

*V imenu sodelavk in sodelavcev Triglavskega narodnega parka
dr. Marija Markeš, direktorica*

Foto: J. Kočan

Reportaža	4
Narava	6
Kultura	10
Po parku	12
Park v svetu	15
Strani za mlade in mlade po srcu	16
Projekti	17
Aktualno	18

Foto: J. Kočan

NAPOVEDNIK DOGODKOV

S pestrostjo naših dogodkov in prireditev bo mo nadaljevali tudi v letu 2008. V informacijskem središču Triglavsko roža Bled nadaljujemo s sredinimi večeri in Triglavsko tržnico, v informacijskem središču Dom Trenta se bosta julija tradicionalno odvil mednarodni Glasbeni forum in Trentarski senjem, v Pocarjevi domačiji pa Poletni kulturni večeri. Od maja do oktobra se nam boste lahko pridružili na Petkovih popoldnevih v parku in na brezplačnih vodenjih s fotografsko delavnico. Vse dogodke in prireditve, ki jih prireja Triglavski narodni park, si lahko ogledate na naši spletni strani www.tnp.si ali pa si vzemite izvod na eni izmed prireditev. Z veseljem vas pričakujemo!

Mojca Smolej

Foto: J. A. Mihelič

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Takoj ko zapustimo Bled, se začne ravna proti severozahodu dvigovati. Svet je sprva položen, a dlje ko gremo, strmejši postaja. Nič čudnega torej, da skupina naselij, ki se nam nizajo pred očmi, sestavlja Gorjansko faro, po novem tudi občino Gorje. Sredi osrednjega naselja, to je v Zgornjih Gorjah, se pne v nebo zvonik cerkve sv. Jurija. Ko v njem zazvoni "ta veliki zvon", zvoni tako, da se "turn" maje. A ne dviga se samo zvonik, v nebo kipita mogočni Pokljuka in Mežakla, kot da sta veliki varuhinji kraja. Nad vsem tem, kot da ni dovolj razkošja: domača, nekoliko prekucnjena Debela peč, ki jo iz ozadja sestrsko varuje Rjavina, nad vsemi pa kraljuje mogočni "Tergvav". Kako bi bilo torej drugače kot preprosto Gorje. A lepote, kot da je ni konca, glej, koliko zelenih travnikov, kaj imenitnih dreves, čudovitih voda, ki so nekdanje gnale kolesa številnih mlinov in žag, skritih med globoke bregove in široke gozdove.

Da bi le resnično doumeli vse to bogastvo, ga znali uživati in ohraniti ...

Tomaž Bregant

(Fotografija je posneta z griča Turn nad Grimščami, pod cerkvijo sv. Andreja.)

PRIPRAVA NOVEGA ZAKONA O TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Potrebe po novelaciji zakona o Triglavskem narodnem parku so se pokazale že na začetku devetdesetih let, takoj po osamosvojitvi naše države. Z novim družbenopolitičnim redom in novim pravnim redom, ki je sledil temu, je stari zakon iz leta 1981 z leti postajal vedno bolj zastarel in s tem tudi neučinkovit. To je vse bolj oteževalo doseganje temeljnih ciljev edinega narodnega parka, ki ga imamo v Sloveniji. Vendar je bilo treba čakati še vrsto let po sprejetju Zakona o ohranjanju narave leta 1999, ki je tudi temeljni predpis o ustanavljanju in delovanju parkov, da je na začetku novega stoletja na Ministrstvu za okolje in prostor oblikovan poseben projekt za pripravo novega zakona. Po nekajletnih prizadevanjih, da pride do odločitve o sprejemu zakona, se je po številnih zapletih in različnih poskusih sprejema zakona, najresnejši je že uspešno preстал drugo branje v Državnem zboru, jeseni 2004 vse delo ustavilo, dokler ni leta 2006 minister za okolje in prostor imenoval posebno strokovno skupino z nalogo, da pripravi čim bolj usklajen osnutek besedila, namenjen nadaljnjemu usklajevanju na vladni ravni in v širši javnosti.

Petnajstčlanska komisija je sestavljena iz predstavnikov različnih interesnih skupin, lokalnih skupnosti nekaterih vladnih resorjev in tudi posameznih strokovnjakov s pomembnim znanjem o delovanju parkov. Komisija se je v dobrem letu dni, odkar deluje, intenzivno ukvarjala z izhodišči za pripravo zakona. Pri določanju temeljnih izhodišč, z glavnimi cilji in usmeritvami bodočega zakona, si je komisija ob upoštevanju vseh dosedanjih dolgoletnih izkušenj veljavnega zakona o Triglavskem narodnem parku prizadevala za čimbolj soglasno razumevanje in podpiranje rešitev. Glede na zelo mešan obstoj različnih interesov, ki jih predstavljajo posamezni člani komisije, to ni vedno lahka naloga. O poglavitnih rešitvah je komisija dosegla osnovno razumevanje temeljnih rešitev zakona.

Te so predvsem usmerjene v sodobno parkovno varstvo, prilagojeno novim razmeram sodobnega življenja z upoštevanjem potreb razvoja domačega prebivalstva, ki živi znotraj narodnega parka. Seveda je pri tem izhajala iz usmeritve, da na tem območju Julijskih Alp ohranimo status narodnega parka, izhajajoč iz mednarodnih standardov Svetovne zveze za varstvo narave (IUCN), kar je za zelo velik mednarodni pomen Triglavskega narodnega parka edino pravilno. Izhajajoč iz sedanjih zunanjih meja narodnega parka, ki jih sprejeta izhodišča ne spreminjajo, je bila predlagana drugačna notranja conacija od tiste, ki jo določa stari zakon. Namesto dveh sedanjih con naj bi se oblikovale tri, pri čemer bi po novem v robnem območju znašla vsa naseľja s stalnim prebivalstvom. Drugi dve notranji coni bi sestavljali osrednje območje. V prvi coni, ki naj bi obsegala osrednja območja visokogorja Julijskih Alp, naj bi bil poglavitni cilj varstvo naravnega stanja in ohranjanje naravnih procesov. V drugi coni naj bi bilo ob istem cilju sočasno omogočeno tudi izvajanje in opravljanje tradicionalnih dejavnosti, povezanih z rabo naravnih dobrin. Tako naj bi se tod normalno kmetovalo, paslo živino, gozdarilo, izvajalo lov in ribolov ter opravljal nekatere druge dejavnosti, ki so tradicionalno del tega prostora. V tezah za osnutek zakonskega besedila je bilo veliko pozornosti in skrbi namenjene tudi podpori razvojnih možnosti. Zato je veliko novosti v delu, ki se nanaša na razvojne potrebe lokalnega prebivalstva. V zakonu naj bi se tako oblikovale tudi konkretne razvojne rešitve, prednosti in posebne finančne možnosti za podporo trajnostno usmerjenega razvoja tega območja. Predvsem v tem delu je treba poudariti pomen upravljalvskega načrta parka, ki bo moral podrobneje določiti finančne in druge potrebne medsektorske politike za operativno uresničevanje razvojnih usmeritev v parku.

Seveda je v tem trenutku zakon šele na začetku dolge poti in zelo daleč od končnega sprejetja. Proces sprejetja zakona je natančno določen. Sprejme ga Državni zbor, potem ko ga prehodno sprejme Vlada in je opravljena posebna, dva meseca dolga javna obravnava med ljudmi v območju parka. Iz njihovih pripomb in stališč, na katere je treba dati ustrezna pojasnila in odgovore, bo oblikovan končni predlog zakona, ki bo nato predmet končnega postopka sprejema v Državnem zboru. Strokovna komisija, ki bo svoje delo končala v tem letu, bo pravzaprav opravila začetno, temeljno delo, ki pa bo do končno sprejete oblike gotovo še velikokrat spremenjeno.

Želimo, da bi na tem območju, kjer se že desetletja vlagamo veliko truda za ohranjanje enkratnega visokogorskega sveta, prišli do sodobnega in varstveno učinkovitega zakona, ki nadaljeval dosedanje poslanstvo rodov pred nami, da bomo tudi zanamcem predali ta svet v vsej lepoti, kot smo jo lahko sami uživali.

Mladen Berginc
Ministrstvo za okolje in prostor
Agencija RS za okolje

PREDSTAVITEV NARAVOVARSTVENEGA ODDELKA GORJE

Barje Goreljek. Foto: J. A. Mihelič

Kot zadnji se bralcem časopisa predstavlja naravovarstveni oddelek Pokljuka-Mežakla.

Že samo ime oddelka dovolj nazorno predstavi velikost območja, ki ga pokrivamo. Omejeno območje pa ni le veliko temveč tudi raznoliko. Obsega skrajni jugovzhodni del Triglavskega narodnega parka. Večinoma je to pod zdajšnjim režimom varovanja robni del parka, meja lovsko upravljavskega območja pa ponekod sega tudi onkraj meja zavarovanega območja. Z delom lovišča upravljajo lovške družine Bled, Nomenj-Gorjuše in Stara Fužina.

Širše območje Pokljuke, Mežakle in doline Radovne je bilo že od nekdaj obljudeno, kar se odraža v, sedaj že tradicionalni rabi prostora na obronkih obeh planot, kakor tudi v dolini, kjer so se oblikovala naselja. Človek je od nekdaj izkoriščal naravne dobrine prostora, zato so se razvile nekatere dejavnosti, ki živijo še danes. Rudarjenje z železarstvom je povzročilo izkoriščanje gozdov, zaradi česar so nastale krčevine – rovti, te pa je človek s pridom uporabljal za kmetovanje. Razvilo se je planšarstvo, ki se je kasneje razvilo v pašno-košni sistem živinoreje; okoli naselij, kjer so bila tla rodovitnejša, pa se je uveljavilo tudi poljedelstvo. Izkoriščanje gozdov, kar je v preteklosti pomenilo predvsem oglarjenje, je botrovalo nastanku številnih transportnih poti. Mnoge od njih so se že povsem izgubile, od nekaterih so ostale le še sledi, tretje so še v rabi vse do dandanes, namesto nekdanjih so nastajale nove, širše, hitreje...

Zdi se, da je potreben kratek pogled v preteklost, da bi znali razumeti oblikovanost prostora, katere posledica je kulturna krajina in način rabe prostora, katerega izvor je povsem mogoče prepoznati v nekdanjem življenju, le sredstva so sedaj mnogokrat povsem druga. Prav zaradi slednjega so raba prostora in načela naravovarstva neusklajeni.

Celotno območje je dokaj dobro razvito in

ima cestno infrastrukturo, zato smo ljudje v prostoru neprestano prisotni, bodisi kot prebivalci, bodisi kot občasni ali stalni obiskovalci.

Vsaka čezmernost pa v naravno okolje vnaša motnje, ki za naravo ne pomenijo nič dobrega. Park je, zaradi svoje izjemnosti prepoznan kot vrednota in je zato deležen varovanja. Hkrati pa je tudi namenjen ljudem, kot prostor za doživljanje, učenje in rekreacijo. Ljudje se svojega napačnega ravnanja pogosto niti ne zavedamo,

Foto: J. Kočan

ker zaradi nevednosti ne računamo s sinergijskim učinkom navideznih malenkosti. Prav slednjemu se ves čas vztrajno postavljamo po robu Jure, Tomaž, Aleš in Franci. Največkrat opozarjamo, usmerjamo, svetujemo, včasih pa moramo, da bi preprečili posledice nečednega človeškega ravnanja, poseči tudi po manj priljubljenih sredstvih, kot so obvestila o prekrških in plačilnih nalogih.

Jure, Aleš in Franci so vsi tudi zapriseženi lovci, ki prav zaradi specifičnosti območja, ki je izredno bogato z divjadjo vseh vrst, veliko prispevajo k skupnemu deležu uplenjene divjadi v lovišču Triglav. Tomaž je, kot temu rečemo, čisti naravovarstveni nadzornik, ki poleg rednega naravovarstvenega nadzora skupaj z drugimi tremi kolegi v pretežni meri opravi večino vodenj različnih skupin obiskovalcev. Redno je v

stiku z domačo šolo v Gorjah in sodeluje pri izpeljavi različnih projektov na območju občine, ki se dotikajo tematike pohodništva, kulturne dediščine in naravovarstva. Pogosto poskrbi tudi za postavitve, mnogokrat tudi za izdelavo različne parkovne infrastrukture. S svojim "zelelim transporterjem" je navadno zraven tudi v vseh drugih oddelkih, kadar gre za postavitve ali popravila parkovnih oznak in tabel.

Vsakdo poleg lovskih nalog in naprav, prež in krmišč, skrbi še za katero od koč. Jure ima na skrbi lovsko kočico na Lepih kopsiščih, Kleku in v Lipanci, Aleš ima na skrbi lovsko kočico na Mežakli, Franci je pa lovsko kočico na Mrzlem studentcu na Pokljuki nasledil po svojem očetu Florjanu, ki je bil do upokojitve prav tako sprva lovec in kasneje nadzornik v parku. Poleg slednje je skrbnik kočice Planinka na Goreljku. Tomaž poleg gospodarskega objekta na Rečici pri

Stara Pokljuka. Foto: J. Kočan

Bledu skrbi še za manjšo kočico na Goreljku. Oba z veseljem sprejmeta obiskovalce, njihove začasne prebivalce.

Prav vsem pa je skupno še nekaj; skrb za razvoj parka, negovanje dobrih in korektnih odnosov s prebivalci v parku in na območju parka.

Naravne vrednote na območju oddelka

Pokljuska soteska, izjemna naravna vrednota, zaščiteni tudi na podlagi občinskega odloka 1.91 kot naravni spomenik, žal že vse leto doma la neprehodna, razen skozi Luknjo. Razmere pretekle zime so povzročile obsežen lom drevja, ki je sotesko zasulo.

Soteska Vintgar je popolno nasprotje Pokljuski soteski, urejena, varna, čista, kar kaže tudi, kaj je mogoče postoriti, če je v ozadju interes.

Šimnova jama v Kočevneku, brezna v Medvedovi konti, snežna jama na Mežakli, številne druge jame, brezna, skalni mostovi so domena jamarjev.

Območje je bogato z zanimivimi, starimi, debelimi drevesi: "ta debela smreka" pod Klekom, tista na Frčkovi planini, Gogalova lipa ..

Kulturna in tehnična dediščina: fužinarstvo in oglarjenje, zvončarstvo v Gorjah, številni mlini in žagarstvo.

Tomaž Bregant

Oddelek NNS Pokljuka-Mežakla – Naši Gorjanci

Naslov Naši Gorjanci bi bil še pred nekaj leti zavajajoč. Oddelek NNS Pokljuka-Mežakla pokriva planoti Pokljuko in Mežaklo ter dobršen del doline Radovne. Pred leti so vsi nadzorniki in še prej lovski čuvaji stanovali v "lovskem bloku" v Krnici, nihče pa ni bil domačin iz Gorij. Danes so kar trije od štirih nadzornikov res domačini Gorjanci, najstarejši sicer doma s Koroške, pa si je v več kot tridesetih letih tudi že pridobil gorjanske domovinske pravice.

Jure Kočan je vodja oddelka. Leta 1975 je prišel s Koroške in se kot lovski čuvaj zaposlil pri tedanjem Gojitvenem lovišču Triglav. Ta čas je Jure nadzornik in tudi sicer uslužbenec TNP z najdaljšim stažem v našem zavodu. Poklicu je predan že vse življenje in to delo ga je verjetno za vedno povezal s Pokljuko in z gorami nad planoto. Juretov revir se imenuje Lepa kopišča, pokriva pa vzhodni del planote Pokljuke, strme bregove nad Radovno ter dno doline na njenem desnem bregu. Je velik poznavalec živali in odličan fotograf.

Franci Tišler je s parkom in delom nadzornika povezan že vse življenje, saj je delo lovskega čuvaja in nadzornika opravljal tudi nje-

Z leve proti desni: Tomaž Bregant, Jure Kočan, Aleš Žemva in Franci Tišler. Foto: J. A. Mihelič

gov oče Florjan. Kljub temu, da je po poklicu mizar, ki je svoje znanje uspešno preizkušal tudi na delu v tujini, ga je želja po opravljanju poklica naravovarstvenika pripeljala nazaj v poključke gozdove. Franci je leta 1995 pristopil k prostovoljni naravovarstveni nadzorni službi, od pomladi 2002 pa je redno zaposlen v TNP ter odgovoren za naravovarstveni nadzor in lovške naloge na zahodnem delu Pokljuke, revir pa sega tudi v gore in vse do širokih pleč Tosca visoko nad dolino Voj. Je usposobljen planinski vodnik, v prostem času pa poleg velike družine

skrbi tudi za dobro voljo – odlično namreč igra harmoniko.

Aleš Žemva, Možicev iz Zgornjih Gorij, je bil še kot dijak postojnske srednje gozdarske šole vedno oblečen v zeleno. Sošolci in prijatelji so ga že takrat klicali kar "jagr". Kljub študiju gozdarstva je leta 1999 takoj zagrabil priložnost in se uspešno prijavil na prosto delovno mesto naravovarstvenega nadzornika in lovskega čuvaja za območje Mežakle. Krasi ga vestno in predano delo predvsem na področju lovstva.

Tomaž Bregant je Tratovčev iz Zatrata nad Poljšico. Skoraj 15 let je delal na LIP Bled, leta 1997 pa se je najprej kot vzdrževalec pridružil Triglavskemu narodnemu parku. Splet različnih okoliščin, predvsem pa pomanjkanje nadzornikov ter njegov smisel za vodenje ljudi ter urejanje parkovne infrastrukture so ga ustoličili za naravovarstvenega nadzornika. Je edini od štirih nadzornikov v oddelku, ki ne opravlja lovskih nalog. Zato pa sega njegov delokrog od Mežakle preko Radovne čez celo Pokljuko in v visokogorje prav do vrha Triglava. Tomaž je tudi planinski vodnik, predvsem pa zelo veliko ve o zgodovini, šegah in običajih iz teh krajev.

mag. Martin Šolar

Srečanja na Pokljuki (foto: Jure Kočan)

Medved na Pokljuki. Foto: J. Kočan

Danes živi na Zemlji osem medvedjih vrst. V Evropi živita rjavi medved (*Ursus arctos*) in beli ali severni medved (*Ursus maritimus*). Rjavi medved se je pojavil pred 250.000 do 300.000 leti hkrati z jamskim medvedom – ta je izumrl v zadnji ledeni dobi. Rjavi medved je živel v zmerem pasu Evrazije, severni Ameriki in severni Afriki v pogorju Atlas. Danes ga samo v Atlasu ne najdemo več, ker so ga iztrebili. Pred tri tisoč leti je bival še po vsej Evropi. Zdaj pa je njegova evropska razširjenost, razen Skandinavije in evropskega dela Rusije, omejena na večje ali manjše med seboj ločene populacije oz. skupine.

Medved je v Alpah stalno živel še pred dobrimi sto leti. Pozneje je bil iztrebljen ali izrinjen zaradi večje človekove poselitve in njegovih dejavnosti, zlasti živinoreje. Človek živinorejec in medved sta si bila vedno nasprotnika. Medved je pobijal domače živali na paši, vdiral v hleve in kot najmočnejša evropska zver ogrožal ljudi.

RJAVI MEDVED (*URSUS ARCTOS L.*)

Razumeti moramo stisko alpskega človeka za preživetje. Ščasoma pa so se pogledi na prosto živeče divje živali, zlasti plenilske, korenito spremenili. Človekovo pretiravanje v izkoriščanju narave je bilo tolikšno, da so bile ogrožene in so izginile številne življenjske oblike; to je spodbudilo ustanavljanje zavarovanih območij in množična gibanja za ohranitev narave oz. pestrosti življenja. V prizadevanje za ohranitev biotske raznovrstnosti v Alpah so vtkani resni poizkusi ponovne naselitve avtohtonih živalskih vrst v nekdanji življenjski prostor.

V Sloveniji živi najzahodnejša strnjena in še ohranjena populacija v Srednji Evropi. Slovenija je glede na stalni življenjski prostor rjavega medveda povezana z območjem Dinarskega gorstva; glede na povezovalni prostor razseljevanja medvedov pa na države alpskega loka. Osrednji življenjski prostor v Sloveniji imajo medvedji na kočevsko-notranjskem območju. Po statističnih podatkih Lovske zveze Slovenije 1962–1993 je v tem času v Sloveniji živel 250 do 320 živali. Današnje ocene so različne, najbolj realne se zdijo 400 do 550 medvedov.

V današnjem Triglavskem narodnem parku se je vedno pojavljal tudi rjavi medved, in to neredno in v različnih letnih časih. Obstajajo za-

nesljivi dokazi o medvedkah z mladiči na obrobju zunaj TNP, kar zelo verjetno kaže na njihovo prezimovanje v neposredni bližini parka. O tem govorijo pisni viri in ustna sporočila. Stalna človekova poselitve robnega območja TNP in z njo povezane dejavnosti, zlasti pašništvo, ohranjajo nekdanja razmerja in nenaklonjenost medvedu. Tej nekdanji, v današnji čas segajoči človekovi prisotnosti v TNP se pridružujejo nove oblike, zlasti množični turizem. Po drugi strani pa so naravovarstvena spoznanja in prizadevanja za ohranitev vseh avtohtonih vrst naklonjena medvedu vsaj oz. prednostno na zavarovanih območjih. Z analizo nekaterih prostorskih značilnosti je ugotovljeno, da je TNP glede bivanja in prehrane manj primeren za trajnejšo naselitev rjavega medveda. Pokazalo se je tudi, da TNP ni najpomembnejši prostor za prehajanje medvedov v Alpe, ampak potekajo glavni koridorji zahodnje, po Tolminskem in Kobariškem. Ne glede na to ima rjavi medved v TNP vso domovinsko pravico. Ekološko in etično pripada vsaki rastlinski in živalski vrsti življenjski prostor, ki si ga izbere, ne glede na to, ali gre za trajno aličasno bivanje. To še toliko bolj velja za naravovarstveno zavarovana območja.

Miha Marenčič

VISOKOGORSKI GREBEN NAD POKLJUKO

Pogled iz zraka kaže Vzhodne Julijske Alpe kot niz grebenov, podobnih viharnim morskim valovom, ki si sledijo z jugovzhoda na severozahod. Zakrasela, planotasta Pokljuka, ki se najprej strmo vzpne nad dolinama Save Bohinjke in Radovne, se nato, porasla s prostranimi smrekovimi gozdovi, počasi dviga proti izrazitemu gorskemu grebenu daleč na severozahodu. Prostranstva Pokljuke se nenadoma, strmoglavo zaključijo z visokimi vrhovi od debelušnega Tosca (2275 m) do najzahodnejšega dvatisočaka Julijskih Alp, Debele peči (2014 m), ki je po krivici dobila svoje ime, saj ni prav nič debela. Nasprotno, je prava dama, visokorasla in sloka, izrezanega, izrazitega obraza. Tam se svet v skoraj tisočmetrskem prepadu spusti v dolino Krmo, potem pa si ostri grebeni dosledno sledijo vse do državne meje z Italijo in dajejo Triglavskemu narodnemu parku njegovo najznačilnejšo podobo.

Zgornja Radovna se mora za svoj strogi alpski videz in prav takšno, hladno klimo zahvaliti prav materialni in estetski podobi omenjenih gora, med katerimi so najbolj znani Veliki in Mali Draški vrh (2243 in 2132 m) ter Viševnik (2050 m). Kljub prepadnim stenam so imeli prebivalci Zgornje Radovne od nekdanj

trdne stike z Bohinjci na drugi strani grebena in obratno, za mraz pa, ki ga prinaša stalna reka hladnega zraka iz Zgornje Krme in z obronkov Triglava, se ni treba preveč zahvaljevati. K sreči pravijo, da ima vsak minus tudi svoj plus ali pa, da je vse, kar se nas dotakne, treba vzeti za dobro.

Pokljuka je prav zaradi svojih visokih gora vredna več, lahko bi celo dejali največ. To je visok prag v visokogorje, na katerem se vplivi doline počasi umirjajo. Davni predniki so v njenih prostranstvih našli kakovostno železno rudo in jo pridno izkoriščali, od "rudokopov" pod pečini oče Triglavskega narodnega parka dr. Albin Belar, do planine Klek, ki jo je temeljito raziskal Janez Bizjak s sodelavci. Niz pašnih planin, ki se naslanjajo na naš greben od Zgornjega Tosca prek Konjščice in Lipance do Kleka, če omenimo le najvidnejše, je očitno nastal prav zaradi rudarjenja in ga nato preživel. Pokljuka torej od nekdanj omogoča gospodarjenje in s tem preživetje prebivalcem njenega vzhodja, veliko, skorajda preveč pa daje tudi v času razvitega gorništv, športa in rekreacije. Malo več miru bi ji ne škodilo! Morda je ta prispevek celo priložnost, da zapišem svoj predlog. Gorništv, ki ima med

Visokogorski greben nad Pokljuko

omenjenimi panogami zaradi prastarega dostopa na Triglav najdaljšo tradicijo in je prvo poneslo slavo Pokljuke v svet, je mogoče uspešno uravnavati z urejanjem prometnega režima na pokljuških cestah, smučarski tek pa, ki ima vsako leto več privrženec, naj se, kadar je snega dovolj, umakne na območje kulturne krajine vasi Gorjuše, Koprivnik in Podjelje. Tako bo v gozdu več miru v občutljivem zimskem času, hkrati pa bodo nastale ugodne razmere za razvoj vaškega turizma v omenjenih treh visoko ležečih vaseh. Nekako tako ravnajo Francozi na kraški planoti Vercors nad Grenoblom, kjer so potekale nordijske discipline olimpijade 1968.

Besedilo in foto: Jože A. Mihelič

KO JE SAVA TEKLA NAZAJ V JEZERO

Zgornja Bohinjska dolina. Foto: Janko Dobravec

V torek, 18. septembra 2007, je zahodni del Slovenije prizadela huda vremenska ujma. Neurje je povzročilo veliko škodo in ogrožalo tudi življenje prebivalcev. Največja materialna škoda je nastala v bohinjski občini, delno tudi v občinah Bled in Gorje. Med 12. in 24. uro je predvsem nad območjem Bohinja, Soriške planine, Jelovice in Železnikov padla rekordna količina padavin. Vode so začele naraščati in zalivati številne kletne prostore, prestopile bregove in se

Zasuta Bohinjska železnica. Foto: Janko Dobravec

razlile tudi čez glavne ceste. Mostnica na poti ob Vrtovinu, Sava je poplavljala na Rju, močno je bila poškodovana tudi cesta proti Koprivniku. Vodotoki Jerečice, Ribnice in Mostnice so odnesli s seboj vse manjše mostove in se na nekaterih mestih razširili tudi za 10 m. Hudourniki so nanašali ogromno peska in drevja. Bohinjska kotlina je bila odrezana od sveta na vseh glavnih cestah. Cesta med Bledom in Bohinjem je bila zaprta zaradi mnogih plazov, uničena je bila tudi železniška proga. V Soteski je bilo med plazovi ujetih tudi nekaj vozil, tako da je morala priskočiti na pomoč Gorska reševalna služba. Iz Soteske so evakuirali 47 oseb, od tega 21 otrok. Po podatkih občine Bohinj je bilo poplavljenih 92 stanovanjskih hiš, 21 gospodarskih objektov ter dve večji podjetji. Poškodovanih je 50 kilometrov magistralnih ter 50 kilometrov občinskih in lokalnih cest. Zemeljskih plazov je bilo kar 18 z oceno 41.800 m³ materiala, neupoštevajoč sotesko med Bledom in Bohinjem, kjer je bila ocenjena količina hudourniškega materiala kar 500.000 m³. Ocenjena škoda znaša okrog 8,5 milijona evrov. Tudi starejši prebivalci Bohinja ne pominjajo takšnih neurij. Tisti dan so bile na področju Bohinja izmerjene padavine v količini 114 l/m² na uro, kar je preseгло vse dosedanje izmerjene vrednosti. Če se osredotočimo samo na Triglavski narodni park, so največ škode naredili hudourniki na magistralni cesti ob južni obali jezera v Žagarjevem grabnu in na

Domačija pri Čučku na Bitnjah: narasla voda je odnesla jez in kolarsko delavnico, ki je bila prizidana k hiši. Foto: J. A. Mihelič

cesti, ki pelje na Podjelje in Koprivnik. Poškodovanih je bilo kar 110 km gozdnih cest. Ocenjena škoda le-teh znaša kar 1.400.000 evrov. Bohinjsko jezero je naraslo za skoraj dva metra in poplavelo vse objekte, ki se nahajajo ob obali. To je bil res dan, ko je Sava tekla nazaj v jezero.

Janko Dobravec

SVETLOBNO ONESNAŽEVANJE – potratno razsipavanje dragocene energije

Nepriumno osvetljen hotel v Kranjski gori. Foto: A. Mohar

Pobuda za temno nebo je civilna pobuda državljanov Slovenije, ki smo zaskrbljeni zaradi naraščajočega svetlobnega onesnaženja v Slove-

niji. Namen pobude je opozoriti strokovno in širšo javnost na problem svetlobnega onesnaženja in njegov negativni vpliv na astronomska

opazovanja, zdravje ljudi in okolje nasploh ter doseči sprejem državne regulative, ki bi omejevala onesnaženje na razumno mero. To je zapisano na medmrežni strani Pobude za temno nebo Slovenije, pri kateri je Andrej Mohar vodilna gonilna sila vseh prizadevanj za zmanjšanje tega onesnaževanja. Kljub obilici dela si je vzel čas za pogovor.

Kaj je svetlobno onesnaževanje?

A. Mohar: Svetlobno onesnaževanje je vsako povečanje naravne osvetljenosti okolja. Če prižgemo vžgalico, že povzročimo svetlobno onesnaženje. Z zmernim svetlobnim onesnaženjem v urbanem okolju moramo živeti, ker potrebujemo osvetljene ulice in ceste. Vsako pretirano osvetljevanje pa močno poveča svetlobno onesnaženost okolja, še posebej pa je škodljivo popolnoma nepotrebno svetenje v nebo in svetenje v vodoravni smeri. Zato moramo uporabljati popolnoma zasenčene svetilke, ki popolnoma nič ne svetijo v vesolje. Delno zasenčene svetilke z izbočenimi kapami so škodljive za okolje. Kape se zamažejo in motna plastika ali steklo siplje svetlobo v vse smeri, tudi nad vodoravni

PREUČEVANJE VPLIVA SVETLOBNEGA ONESNAŽEVANJA NA NETOPIRJE

Netopirji, ki živijo v Sloveniji, se prehranjujejo z žuželkami in pajki. Obdobje zime, čas pomanjkanja hrane, netopirji prespijo pretežno v jamah. Spomladi se preselijo iz prezimovališč v poletna zatočišča, ki so predvsem topla podstrešja stavb. Domovanje si poiščejo tudi za hišnimi opaži, v duplih in jamah. Od zgodnje pomladi do pozne jeseni se iz teh zatočišč vsak dan ob mraku odpravijo na lov.

Večerni čas izleta netopirjev iz zatočišča je odvisen od jakosti svetlobe in bolj ali manj sovpada s časom sončnega zahoda. Tuje raziskave so pokazale, da zaradi umetne osvetlitve izletnih odprtin netopirji izletijo iz zatočišča

kasneje kot običajno. Ta zakasnitev lahko vodi do podhranjenosti netopirjev, saj zamudijo višek žuželk ob mraku.

V Znanstvenoraziskovalni službi TNP smo v letu 2007 z dijakinjami Gimnazije Jesenice (Maja Ferjan, Tina Janša, Eva Keler, Lara Kobal, Laura Šimenc, Lea Veternik) in Gimnazije Kranj (Dunja Šiler) ter z dijaki Škofijske klasične gimnazije Ljubljana (Julij Koporec, Matej Kozjek, Gašper Mikelj, Martin Mikelj) opravili raziskavo o vplivu umetne osvetlitve izletnih odprtin na čas in način izleta netopirjev. Večdnevno raziskavo smo opravili na cerkvi sv. Marije v Breznici (kolonija navadnih netopirjev) in cerkvi sv. Marjete v Jereki (kolonija malih podkovnjakov). Najprej smo želeli ugotoviti, kako in kdaj običajno izletavajo iz cerkve (brez osvetlitve oz. ob obstoječi osvetlitvi). Nato smo izletne odprtine umetno osvetlili z reflektorji. Ugotovili smo, da so netopirji v času osvetlitve odprtine izleteli kasneje, posamezni osebki zatočišča niso zapustili in so izleteli šele, ko smo reflektorje ugasnili. Na podlagi rezultatov predlagam, da omenjenih cerkva ne osvetljujejo dodatno, vsekakor pa naj ne osvetljujejo izletnih odprtin.

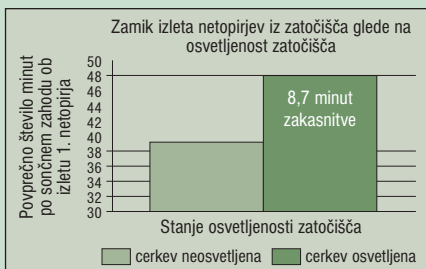
Poudariti želim tudi posreden vpliv umetne razsvetljave na netopirje. Umetne svetilke na-

V cerkvi sv. Marije v Breznici je porodniška kolonija vrste navadni netopir. V času raziskave smo umetno osvetlili izletno odprtino netopirjev v slemenu strehe. Netopirji so zaradi tega izleteli kasneje kot običajno.

mreč zmanjšujejo številčnost in raznovrstnost žuželk, poglavitne hrane netopirjev. Zaradi tega se lahko zmanjšata tudi število in raznovrstnost netopirjev.

Besedilo in foto: Alenka Petrinjak

Graf prikazuje povprečno število minut po izletu prvega navadnega netopirja iz zatočišča v cerkvi sv. Marije v Breznici v času brez osvetlitve in ob umetni osvetlitvi odprtine. V času osvetlitve je prvi netopir izletel povprečno 8,7 minut kasneje kot običajno.

co. Takšne svetilke so največji vir svetlobnega onesnaženja.

Kakšni so negativni vplivi svetlobnega onesnaževanja?

A. Mohar: Svetlobno onesnaženje povečuje bleščanje, za kar so posebej občutljivi stari ljudje, saj jim zmanjšuje kakovost življenja. Nezasenčene svetilke zelo motijo ponočni aktivne živali, predvsem žuželke, netopirje in ptice. Umetna svetloba močno ovira ptice pri selitvah. Nezasenčene svetilke privlačijo žuželke, ki letajo v svetlobnem snopu okoli svetilke. Namesto da bi opravile svojo biološko funkcijo razmnoževanja, omagajo, popadajo okoli svetilke ali pa postanejo lahek plen drugih živali. Tako z umetno svetlobo vnašamo v naravo neravnovesje, ki je povzročilo npr. izumrtje več vrst nočnih metuljev. Nekatere vrste lahko opazujemo samo še v zbirkah prirodoslovnih muzejih. Svetlobno onesnaženje zmanjšuje biodiverzitet.

Navsezadnje pa zaradi svetlobnega onesnaženja ne vidimo več zvezd. V Evropi ni niti ene točke, kjer bi se zvezdno nebo videlo tako, kot se je nekoč.

Kaj prinaša nova Uredba o mejnih vrednostih svetlobnega onesnaževanja okolja?

A. Mohar: Nova uredba prepoveduje svetenje v vesolje. S tem naj bi se močno zmanjšalo bleščanje. Omejuje tudi porabo električne energije za javno razsvetljavo. Ta hip Slovenija na prebivalca porabi za javno razsvetljavo približno dvakrat več električne energije, kot je poraba na prebivalca v Nemčiji. Če bi imela Slovenija takšno javno razsvetljavo kot Nemčija, bi vsako leto privarčevali za 10 milijonov evrov električne energije. Temu primerno bi tudi zmanjšali izpuste toplogrednih plinov. Pretiravanje z razsvetljavo, osvetljevanje cest z nekajkrat višji mi nivoji osvetlitve od priporočenih je slovenska posebnost. Problem je, da svetilke rastejo kot gobe po dežju in osvetljevanje postaja prav slovenska obsedenost.

Koliko svetilk na Bledu je prijaznih do okolja?

A. Mohar: Udeleženci nedavne konference na Bledu so opazili, da je razsvetljava na Bledu zelo potratna, saj je tod ogromno kroglastih svetilk, ki 60 % svetlobe pošljejo v vesolje. Na Bledu menda ni niti ene javne svetilke, ki bi bila popolnoma zasenčena in ne bi svetila v vesolje.

Ali je Triglavski narodni park svetlobno onesnažen?

A. Mohar: Triglavski narodni park je že svetlobno onesnažen. Niti na vrhu Triglava zvezdno nebo ni takšno, kot je bilo pred sto leti. Največ onesnaženja v parku povzročajo Ljubljana, Kranj, Radovljica, Kranjska Gora, Bled in Bohinj. Skrbi nas, da se šušlja o tako nespame-

POŠKODBE V NARAVI OB POTRESIH V ZGORNJEM POSOČJU 2. del

Potres 12. aprila 1998

Epicentralno območje potresa 12. aprila je bilo na stičišču naravnih struktur Alp in Dinaridov. Alpe potekajo v smeri vzhod - zahod in so narinjene od severa proti jugu na dinarske strukture, ki potekajo v smeri severozahod - jugovzhod. Žarišče potresa je nastalo ob prelomu, ki se vleče v dinarski smeri in poteka od Rombona, severovzhodno od Bovca, med Krnom in Bogatinom in dalje čez Tolminske Ravne proti Cerkljanskemu. Nekateri avtorji ga po Knežjih Ravnah imenujejo Ravenski prelom. Na to kažejo tudi poškodbe objektov in poškodbe v naravi, ki so največje v dinarski smeri, severozahod - jugovzhod. Cona največjih poškodb se vleče v pasu od Bovca, Kal - Koritnice, doline Lepene, Magozda, Spodnjih in Zgornjih Drežniških Raven, Jezerce in do vasi Krn.

Pas z največjimi spremembami v naravi poteka od Bovca (manjši podori), po jugozahodnih grebenih, ki se dvigujejo nad dolino Lepene, Krnskem pogorju, do izvira Tolminke in planine Polog nad Tolminom. Največ poškodovanih pomnikov I. svetovne vojne je bilo nad dolino Lepene in na Krnskem gorovju.

Potres 12. aprila so čutili prebivalci celotne Slovenije in prebivalci nekaterih predelov devetih sosednjih držav: Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Madžarske, Avstrije, Švice, Italije, Slovaške, Češke in Nemčije. Nastal je v času velikonočnega kosila, zato je bila panika med prebivalstvom še večja, saj je bila večina ljudi doma. Po glavnem potresu smo seizmologi na

Klinasti podor s Šije nad dolino Lepene - detajl

epicentralnem območju postavili najprej tri, kasneje pet in končno šest terenskih opazovalnic, ki so v prvih 20-tih urah po glavnemu potresu zaznale več kot 400 popotresnih sunkov, v naslednjih mesecih pa več kot 7000. Najmočnejši popotresni sunek je nastal 6. maja ob 2. uri in 52 minut UTC in je imel magnitudo 4,2, kar pomeni, da je bil približno 200x šibkejši od glavnega. Globine žarišč popotresnih sunkov so bile različne, pa tudi izračunani epicentri so nastajali vzdolž preloma v dolžini, večji od 8 km.

Besedilo in foto: dr. Renato Vidrih, MOP, ARSO, Urad za seizmologijo in geologijo

tnih idejah, kot so osvetlitev tekaške proge Planica-Tamar, pa osvetlitev 17 km tekaških prog na Pokljuki in osvetlitev obale okoli Bohinjskega jezera.

Kako pa temne ulice vplivajo na turizem, ali ne odganjajo turistov?

A. Mohar: Mi se ne zavzemamo za temne ulice, temveč za kakovostno, zmerno razsvetljavo, ki ne onesnažuje okolja. Če turisti prihajajo iz velikih mest, kjer je okolje onesnaženo, si prav gotovo želijo stika z naravnim okoljem, ki je manj onesnaženo kot pri njih doma. Turist si v hotelu v Kranjski Gori želi stopiti na balkon in pogledati v fantastično zvezdno nebo v osrčju gora. Žal pa tega ne more storiti, ker na vsakem balkonu vsakega hotela gori svetilka, ki je ni mogoče ugasniti. Če nam v spalnice svetijo z umetno svetlobo, se med spanjem prekine nastajanje hormona melatonina. Pomanjkanje melatonina

močno povečuje tveganje za obolenost za rakom, poleg tega povečuje depresijo. Goste v naših hotelih tako nehote izpostavljamo večjemu tveganju, da bodo oboleli za rakom, poleg tega pa so zjutraj še malo bolj depresivni.

Mednarodno konferenco za zaščito nočnega neba smo želeli organizirati v Kranjski Gori, ker pa vsi udeleženci vedo za povezavo med svetilkami na balkonih in rakom, si česa takšnega nismo mogli privoščiti, zato smo se odločili za Bled. Tam ima svetilke na balkonu samo en hotel.

Kakšni so sklepi 7. evropskega simpozija za ohranitev temnega neba, ki je potekal oktobra na Bledu?

A. Mohar: Konferenca na Bledu pomeni korak naprej k novi evropski direktivi, ki naj bi zmanjšala svetlobno onesnaževanje v Evropski uniji.

Tanja Menegalija

KULTURNA KRAJINA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

5. del

Ljudje doživljamo kulturne krajine kot dobri- no vseh nas, kot prostor, v katerem živimo, go- spodarimo, ga obiskujemo, spoznavamo ali ob- čudujemo v njegovih različnih razsežnostih. Primerjava današnjega stanja s tistim, ki je do- kumentirano na starih fotografijah ali slikah, pokaže velike spremembe v prostoru in času. Kulturna krajina se postopoma zarašča, planine v visokogorju in sredogorju izginjajo, ostanki grajenih prvin so nemi pomnik nekdanje člove- kove prisotnosti, ki še kljubujejo dokončnemu propadu. Ti procesi potekajo počasi, so zrcalo družbenega in gospodarskega razvoja, zato jih ljudje sprejemamo, sicer z grenkim priokusom, pa vendar kot samoumevne. Bistveno drugače pa je s posegi, ki se izvajajo v sedanjem obdobju

na privlačnih krajinskih prizoriščih, vnašajo tuj- ke in ustvarjajo drugačna razmerja v prostoru. Tako je tudi z gradnjami, ki na mestu porušenih nekdanj skladno zasnovanih stavb agresivno iz- stopajo s svojo velikostjo ali obliko, in z uredi- tvami, ki z obsegom in tehnološkimi rešitvami načenjajo ranljivo naravno okolje. Razvojne od- ločitve v prostoru imajo dolgotrajne posledice, omilitev let-teh in njihova sanacija pa ostaja bolj ali manj neuresničljiva želja. Zato je ne samo strokovna, temveč tudi laična javnost izredno občutljiva za posege, ki brez ustreznih preso- j spreminjajo, razvrednotijo ali celo uničujejo po- samezna območja, zapisana v našem spominu kot vrednote.

V preteklosti je človek iskal in našel svoj ob-

Krnske planine

stoj in razvoj v sožitju z naravo, izkustveno in postopno v daljšem obdobju, je v postindustrij- skem času v ospredju obvladovanje narave za vsako ceno, tudi z izzivanjem dogodkov kata- strofalnih razsežnosti. V preteklosti je razvoj sledil prostoru, danes pa je obratno – prostor sledi razvoju. Prav zaradi spoznanja, da človek v imenu napredka s svojim ravnanjem vse bolj prezira naravne zakonitosti in zato razgrajuje značilnosti kulturne krajine, je Svet Evrope 20. 10. 2000 v Firencah podpisal Evropsko konven- cijo o krajini. Cilj konvencije, ki jo je skupaj s Slovenijo ratificiralo 24 držav (še 9 držav pa jo je podpisalo), je varstvo, upravljanje in načrto- vanje krajine, ki si bo prizadevalo ohraniti ozi- roma ustvariti kakovostno življenjsko okolje in blaginjo ob upoštevanju krajinskih kulturnih in naravnih vrednot ne glede na to, ali gre za izje- mne posebnosti ali za običajne značilnosti. Ta prizadevanja evropskih držav temeljijo na pre- pričanju, da so krajine skupna evropska dedišči- na. Prizadevanje je večplastno, od Evropske skupnosti, državne in pokrajinske ravni do ravn- ni lokalne skupnosti in umeščanja posamezne gradnje v krajino.

V iskanju ustreznih rešitev za ohranjanje kra- jinske identitete z vidika procesov globalizacije, ki silijo v uniformiranost prostora, kakor tudi z vidika individualnih razvojnih projektov, ki išče- jo takojšnjo dobičkonosnost, je treba storiti ko- rak naprej od administrativnih prepovedi. Ko- rak v smeri, ki ne ovira sprememb, ampak jih usmerja vsebinsko in lokacijsko. Na izziv časa mora odgovoriti odgovorno prostorsko načrto- vanje, ki ni omejeno zgolj na naselja, temveč na ves prostor. Planiranje ni samo strokovno obvla- dovanje fizičnega okolja, temveč tudi usklajeva- nje potreb in pobud nosilcev sektorskih podro- čij, kar vodi do oblikovanja predloga ustrežne namenske rabe prostora. Za uspešno odločanje o prostorskem razvoju je pomembno vključeva- nje in sodelovanje javnosti. Odgovorna je tudi naloga občine, da preseže ozke sektorske rešitve in nestvarne pobude posameznikov ter tako pri- speva k skladni in racionalni rabi prostora. Ka- kovostno prostorsko načrtovanje je nedvomno mehanizem preventivnega varstva prepoznav- nosti in identitete krajin tudi v Triglavskem na- rodnem parku.

Besedilo in foto: Igor Zakotnik

PLANINA ZAJAMNIKI

Register nepremične kulturne dediščine uvršča med tipe dediščine tudi naselbinsko. V Triglavskem narodnem parku je 51 vpisanih takih enot, šest pa jih še čaka na vpis. Večina gre za planine – kar 41 jih je. Sem se uvr- ščajo še vasi (Gorjuše, Krnica, Stara Fužina, Strmec na Predelu, Studor v Bohinju, Tolmin- ske Ravne), dva zaselka (Trenta – zaselek Pri Cerkvih; Zadlaz-Čadrg, zaselek Laz) ter Jouže- va prestaja v Zadnji Trenti in skupina kozol- cev pod vasjo Studor.

Zajamniki so ena v slovenskem prostoru bolj znanih planin, ki leži na izjemni razgledni prisojni legi južnega roba Pokljuke. Objekti na planini so razpotegnjeni v loku ob osrednji poti, ki deli skupni pašnik od zasebnih par- cel.

Planine so nekdanj omogočale širitev živino- reje v dolinskih vaseh ter povezovale življenje vasi in planin. Kot se je opuščalo kmetovanje, tako so se tudi planine postopno preoblikova- le. Nekatere je spet prerasel gozd, spet druge so dobivale nove lastnike oz. najemnike kme- tijskih objektov. Tudi Zajamniki se niso izo- gnili preoblikovanju. Pašna pravica na Zaja- mnikih pripada Češnjanom, vendar zadnja le- ta le še trije kmetje sezonsko ženejo na planino (skupaj dobrih 20 glav goveda). Tako planina skoraj ni več pravo poimenovanje, saj imajo objekti povečini nekmetijsko – počitniško – namembnost. Številni nekdanji stanovi in hle- vi so s postopnim preoblikovanjem, pa tudi z novimi nadomestnimi gradnjami na starih lo- kacijah prerasli v počitniške hiše. Pomemben mejnik, ki je preoblikovanje še pospešil, je bila zgraditev ceste leta 1974.

Nova raba je prinesla odmik od prejetega izročila, nove materiale in gradbene elemente,

Fotografija planine Zajamniki iz leta 1928, arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Kranj

ki nekdanj niso bili značilni (beton, zidaki, ra- zni zaščitni premazi, industrijsko stavbno po- hištvo idr.). Nekdanje kamnite temelje so marsikje zamenjali betonski, višine pritličnega in podstrešnega dela so se dvignile, tlorise se- stavlja več prostorov. Dograjujejo se nadstre- ški, drvarnice, oporni zidovi, ograje, objekti dobivajo dimnike, nanje se nameščajo zbiral- niki za izkoriščanje sončne energije, pojavljajo se kičasti elementi.

Izvirna zasnova Zajamnikov, ki je posebna med planšarskimi naselji, je od nekdanj pogost motiv fotografov. Kljub vsem elementom spre- minjanja so Zajamniki še vedno izjemne vred- nosti – kulturni spomenik slovenskega ljud- skega stavbarstva.

Da bi ne postale izgube še večje, bo treba čimprej najti dediščini in zavarovanemu ob- močju prijazen način simbioze starega z no- vim, kmetijske rabe z novimi željami. Verjetno je do globljega spoštovanja bogastva preteklo- sti moč priti s poznavanjem in razumevanjem ter z vlaganjem v vzgojo in svetovanje.

Tea Lukan Klavžer

DR. TONE CEVC (1932–2007)

Rubriko, namenjeno ljudem, ki so s svojim delom izrazito prispevali v prid Triglavskemu narodnemu parku, varstvu narave in kulturnemu izročilu, posvečamo blagemu spomину dr. Toneta Cevca. Rad se spominjam dni, ki sva jih preživela skupaj na poteh k bivališčem pastirjev v visokih poletnih gorah in pri izbiranju slikovnega gradiva za knjigo Bohinj in njegove planine. Vesel in počaščen sem, da sva bila prijatelja. Pravzaprav je bil Tone prijatelj z vsemi, ki so z njim sodelovali, kajti povsem nehote, spontano je ustvarjal pozitivno vzdušje, ki se ga je hitro nalezal vsakdo.

Njegova strokovna etnološka stališča so bila trdna, da si se imel kam opreti. Zelo jasno jih je izrazil v svojem prispevku na mednarodnem posvetu o spreminjanju kulturne krajine in stavbne dediščine v Triglavskem narodnem parku zaradi opuščanja kmetijske dejavnosti, decembra 2003. "Obnova pastirske stavbne dediščine v nekmetijske namene za raziskovalca ni sprejemljiva, prav tako kakor ni priporočljiva s sociološkega vidika", je med drugim zapisal in misel zaključil: "Pri tem ne gre za opuščanje načel o varovanju krajine in kulturne dediščine, temveč za naravni proces, ki smo mu priče tudi v vsakdanjem življenju."

S smrtjo dr. Toneta Cevca sta seveda največ izgubili njegova družina in slovenska etnologija. Kot raziskovalec je zaznamoval pomemben del njene zgodovine, predvsem kot raziskovalec planšarstva in stavbarstva v alpskem prostoru. Leta 1973 je kot izkušen etnolog postal raziskovalec Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU, kar mu je bilo pisano na kožo. Z znanstvenim delom o kulturi planšarstva in njegovim kulturnim izročilom se je uveljavil v svetu in doma. Štiri leta pred prihodom na SAZU je doktoriral na temo pastirskih koč v Julijskih in Kamniško Savinjskih Alpah. Njegova najljubša tema je bila Velika planina, s katero v zvezi je nastala popularna monografija (1972), ki je do leta 1993 doživela tri ponatise. Za nas v TNP pa je seveda zanimivo predvsem njegovo delo v Julijskih Alpah, ki ga je opravljal s takim zanosom, da se nam je po pravici zdelo, da je v resnici to njegova najljubša tema. Kot proučevalec stavbarstva je ustvaril monografije, zanimive za strokovnjake in laike: Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem (1984), Kmečke hiše v Karavankah (1988), s katero se je oddolžil koroškimi Slovincem, med katerimi je tudi deloval, Slovenski kozolec (1993) v sodelovanju s fotografom Jakom Čopom ter Bohinj in njegove planine (1994). V zvezi s tem je organiziral odmevno mednarodno konferenco Planšarske stavbe v vzhodnih Alpah (1995), ki je v izdatni meri utrdila tudi ugled

Dr. Tone Cevc (na sliki desno) v pogovoru z Janezom Bizjakom na posvetu o spreminjanju kulturne krajine v TNP leta 2003. Foto: F. Stele

TNP v celotnem alpskem prostoru. Za svoje delo je leta 1994 prejel Murkovo nagrado.

Leta 1994 je postal predstojnik Inštituta za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU. Njegova etnološka metodologija, ki se je razkrivala v številnih znanstvenih člankih, pa je temeljila na obsežnem terenskem delu in upoštevanju arhivskih virov. Poleg tega je bil pri delu na terenu do skrajnosti natančen, lepota najdenih materialnih ostankov pa je bila zanj podlaga za povezovanje snovnega in duhovnega izročila, lepota duha.

S sodelovanjem z arheologi je uvedel v etnologijo večdisciplinarno raziskovanje. Bil je zagovornik sklenjene poselitve slovenskega ozemlja od prazgodovine do današnjih dni. Njegova vizija in trdno prepričanje sta z vztrajnim raziskovalnim delom privedla do trdnih dokazov, da je bil tudi gorski svet poseljen zelo zgodaj, veliko prej, kot smo si predstavljali.

Dr. Tone Cevc ni doživel nikakršne kulminacije svojega znanstvenega dela, kajti njegovi strokovni članki dokazujejo neprestano rast. Zadnje raziskave so pomemben prispevek k etnogenezi Slovincem v alpskem prostoru in k evropski etnologiji Alp (dr. Naško Križnar).

Etnologija ni bila le njegova znanstvena govorica. Bila je tudi njegova vsakdanja govorica, njegov način življenja. Lahko bi dejali, da je bil srečen človek. Srečen pa je tudi tisti, ki ga je poznal, kajti dr. Tone Cevc je želel delati le dobro in to mu je uspelo.

Jože Andrej Mihelič

DR. ALEŠ HORVAT (1957–2007)

In memoriam

Dr. Aleš Horvat je na vrhuncu ustvarjalnosti sklenil svojo življenjsko pot.

Bil je poznavalec in ljubitelj slovenske pokrajine in tudi Triglavskega narodnega parka. S svojim izjemnim strokovnim znanjem na področju hudourništva se je kot dolgotrni vodilni človek Podjetja za urejanje hudournikov pri nujnem poseganju v struge in bregove vodotokov vedno trudil iskati pot, da bi omilil nastale težave in da bi bila rešitev obenem prijazna do narave.

Posebej požrtvovalno se je zavzel za reševanje situacije v strugah Predelice, Mangartskega potoka in Koritnice, ko je jeseni leta 2000 blatni tok iznenada in tako tragično prizadel domačine Loga pod Mangartom.

Hudourništvo je bil docela predan. Svoje obsežno znanje in bogate izkušnje je nesebično predajal naslednjim generacijam v podjetju, pa tudi kot predavatelj na Biotehniški fakulteti. Z nasveti je mnogokrat pomagal reševati dileme zaposlenim v Triglavskem narodnem parku, za kar mu ostajamo hvaležni.

Poznanstvo z njim je bil privilegij tudi zaradi njegovih izjemnih značajskih lastnosti.

Tea Lukan Klavžer

POKLJUŠKA SOTESKA

Ime, zgodovina, zavarovanje

Nedolgo tega sem na srečanju z domačinko v Pokljuški soteski spet pomislil na zgodbe o tem poimenovanju. Večina domačinov ne govori o soteski, pač pa le o Pokljuški luknji. Zakaj?

Pokljuška luknja je jamski rov s tremi okni, leži v spodnjem delu soteske Ribšče (Pokljuški soteski). Skozi luknjo že stoletja vodi pot na Staro Pokljuko in naprej čez rovtve na Pokljuko. Je najbolj naraven in najkrajši prehod z Gorij na Pokljuko. Kot taka je Pokljuška luknja znana ljudem že od nekdaj. V starih časih je ljudi zanimalo le tisto, kar so potrebovali za svoje življenje in preživetje. Zato jih na videz divji in neprehodni svet Pokljuške soteske od Pokljuške luknje navzgor ni zanimal.

V času kraljevine Jugoslavije, v prvi polovici 20. stoletja, je bil lovski zakupnik na Mežakli, Radovni in delu Pokljuke sam kralj Karadžoržević. Njegovi lovci in gonjači so začeli raziskovati, kje vendar v soteski nad Pokljuško luknjo jim divjad uide. Raziskali so območje ter odkrili, da je soteska težko, a vendarle prehodna. Skupaj z domačini so se odločili, da najzanimivejši del soteske – prehod pod naravnim mostom med zadnjima dvema "vrtcema" – uredijo za obisk. V navpični steni so leta 1930 zgradili tehnično zahtevne galerije, ki so jih poimenovali "Galerije kraljeviča Andreja". Vse od takrat je Pokljuška soteska, ki je seveda mnogo več kot sama Pokljuška luknja, urejena za obisk.

Pokljuška soteska je naravna znamenitost znotraj Triglavskega narodnega parka. Na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je domačin, bolj kot ne iz trme in protesta, začel sam na roke graditi most nad galerijami. Obstajala je nevarnost, da se trajno poškoduje ali celo uniči naravna dediščina soteske. Zato je tedanja občina Radovljica na predlog Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine in Triglavskega narodnega parka Pokljuško sotesko leta 1993 zavarovala in jo razglasila za naravni spomenik. Pokljuška soteska je uvrščena tudi na seznam naravnih vrednot državnega pomena v Republiki Sloveniji.

mag. Martin Šolar

Nastanek

Pokljuška soteska leži na skrajnem severovzhodnem robu planote Pokljuka, visoko nad dolino reke Radovne. Dostopna je čez široko, sončno ledeniško teraso iz vasi Krnica ali pa s ceste pri kraju Zatrnik. Skoznjo teče reka Ribščica, ki jo na površini lahko opazujemo le v spodnjem delu soteske, preostali del poti pa teče pod površjem. Prav to dejstvo postavlja Po-

Foto: mag. M. Šolar

Praprotn peruša. Foto: mag. M. Šolar

kljuško sotesko med najzanimivejše naravne znamenitosti v Sloveniji, saj slovi kot največja fosilna soteska na našem ozemlju, ogledamo pa si jo lahko kar iz struge nekdanjega vodotoka. In medtem ko danes ob njenem obisku uživamo v tišini, je bilo ob njenem nastajanju precej bolj bučno in nemirno.

Soteska je nastala v času taljenja ledeniškega pokrova, ki je prekrival kraško planoto Pokljuka. Mogočni ledeniški vodni tok je na svoji poti naletel na trdno apnenčasto podlago, v katero je zaradi svoje velike erozijske moči vrezal korita in globoko sotesko. Vodni tok je v zgornjem delu soteske izoblikoval le nekaj metrov ozka in do 50 metrov globoka temačna korita, ki si jih je moč ogledati z vrtoglavih galerij. Niže se poleg ozkih korit pojavljajo tudi večje razširitve in uravnave, ki jih imenujemo "vrtci". Na teh mestih si lahko oddahnemo od temačnosti in si ogledamo še nekaj naravnih posebnosti. Pozor-

no oko bo v več kot 200 milijonov let starem plastovitem triasnem apnencu opazilo temnejše brazdaste okrogle in lisaste oblike mehansko in topno precej odpornejšega kremena, ki mu pravimo roženec. Ta kar "štrli" iz apnenca in ustvarja zanimive vzorce. Prej kot te vzorce bomo opazili veličasten naravni most, navpične vodne kanale, jamske rove in okna. Vse to dokazuje, da smo v kraškem svetu, kjer voda ni samo erodirala, temveč tudi topila apnenec. Kratek vzpon do Pokljuške luknje, ki je razširjen del jamskega rova, je vreden zaradi občutka veličastnosti v manjši dvorani, ki jo osvetljujejo tri naravna okna oz. luknje. Svetloba, ki prodira skozi naravna okna, ustvarja kontrastno igro barv neba, kamnine in rastlinja.

Pokljuška soteska je znana še po eni posebnosti. Zaradi vlage, hladu in odmaknjenosti v njej najdemo rastline, ki sicer uspevajo le visoko v gorah (avrikelj, lepi jeglič, Burserjev, klinolistni

ODPRAVA POSLEDIC VETROLOMA IN PONOVO ODPRTJE POTI V POKLJUŠKI SOTESKI

Fotografije galerij ob odprtju iz leta 1930.
Foto: arhiv Marjana Šolarja

OTVORITEV
Galerij kraljeviča **Andreja**
27.17. 1930 S. P. D. GORJE

in okroglostni kamnokreč). Obisk Pokljuške soteske je torej skok v burno geološko zgodovino, ki ga je najbolje opraviti v poletnih dneh, ko nas bo poleg hladu kamnite soteske hladil tudi čudoviti gozd bukve, smreke, gabra in jesena.

Aleš Zdešar

V zimi 2006/2007, predvsem januarja, je bilo v gozdovih Pokljuke veliko škode in podrtega drevja zaradi snega, žledu in vetra (o tem ste lahko brali v prejšnji številki našega časopisa). Prizadeto je bilo tudi območju Pokljuške soteske, predvsem njen najzanimivejši del, območje zgornjega vrtca, naravnega mostu, galerij in vrtca pod galerijami. Poti so bile tako rekoč neprehodne, nevarnost zaradi podrtega ali visečega drevja nad potjo pa velika. Zato je bila pot skozi Pokljuško sotesko v letu 2007 uradno zaprta.

Pri urejanju stanja v Pokljuški soteski smo se soočili z zahtevnimi tehničnimi rešitvami, po drugi strani pa smo bili na preizkušnji glede uskladitve interesov vseh, ki imajo interese, pravice in obveznosti na tem območju. Pokljuška soteska je zavarovan naravni spomenik, ki leži v Triglavskem narodnem parku, zato je koordinacijo za odpravo posledic vetrooloma in ponovno odprtje poti prevzel javni zavod TNP. Sodelovali so še lastniki zemljišč, občini Bled in Gorje, Zavod za gozdove Slovenije, Gozdno gospodarstvo Bled in Turistično društvo Gorje, ki že leta ureja in vzdržuje poti v soteski.

Zavod za gozdove Slovenije je izdal ustrezne odločbe in strokovne usmeritve v zvezi s sanacijo gozda v soteski, lastniki gozda so se strinjali, da za namene sanacije odstopijo les podrtega drevja, sredstva iz naslova sanacije naravnih nesreč je namenila občina Gorje. Izvedbo del, katerih vrednost je okrog 19.000 evrov, je prevzelo Gozdno gospodarstvo Bled. Večji del potrebnih sredstev za sanacijo bo prispeval Triglavski narodni park iz projekta Ohranjanje biotske in krajinske pestrosti na Pokljuki, saj je v projekt

vključeno tudi območje Pokljuške soteske.

Turistično društvo Gorje je že v letošnjem letu imelo v načrtu obnovo galerij in poti v soteski. Po sanaciji gozda in odstranitvi podrtega in visečega drevja novembra 2007 bo TD Gorje galerije in poti obnovilo v naslednjem letu.

Odprava posledic vetrooloma in ponovno odprtje poti v Pokljuški soteski je primer dobrega skupnega sodelovanja in upravljanja na območju Triglavskega narodnega parka.

Besedilo in foto: mag. Martin Šolar

Vetrolom

DRUŠTVO DEKLET IN ŽENA NA VASI

v občinah Gorje in Bled ima dolgo tradicijo. Pod sedanjim naslovom deluje enajst let, nekdanji aktivni kmečkih žena pa se dodatnih dvajset ali več. Razvitost in razvejenost njihove dejavnosti se od občine do občine razlikujeta. Močneje delujejo tam, kjer imajo manj možnosti za zaposlovanje, kjer so večje družine ali pa so v kraju trdno zasidrane različne tradicionalne dejavnosti.

Dejavnost vsakega društva niha, v omenjeno društvo pa je po podatkih s 5. oktobra 2007 vključenih 127 žena in deklet. Tako pripoveduje gospa **Majda Lončnar**, ki od prvih aktivov pred dobrimi tridesetimi leti neutrudno razvija in usmerja njihovo dejavnost. Svetovala nam je dva zanimiva naslova, kjer smo se oglasili.

Predsednica društva je gospa **Iza Dolinar Krainer**. Ob dogovorjeni uri sva se srečala na vratih njenega doma na Kupljeniku.

Pred leti sta z možem, ki se je tukaj rodil, sklenila oditi nazaj na Kupljenik in ustvariti kmetijo za biološko pridelavo hrane in turizem. Vedela sta, da se bo treba kljub akademski izobrazbi nenehno intenzivno učiti. Po nekaj letih z dobršno mero pridobljenih izkušenj ugotavljata, da je neobremenjenost s tradicijo in njenimi klišeji delovala pozitivno. Zaradi tega so tudi prijemi, ki jih gospa Iza uporablja pri vodenju društva, včasih videti nenavadni, vendar so zanimivi.

Podatki, ki jih je gospa nanizala, povedo, da je dejavnost društva pestra in sestavlja železni repertoar številnih prireditev ob verskih in občinskih praznikih, proslav in drugih dogodkov v obeh občinah. V prihodnjem letu (2008) bodo organizirale srečanje gorenjskih kmetic. Izobraževanje, trženje in druženje ob različnih priložnostih je srž dela društva. Seminarje spremljajo strokovna predavanja. V zadnje čase jih je bilo nekaj na psihološke teme, v spominu pa bo ostalo izjemno predavanje o zasvojenosti, ki najeda sodobno družbo. Zanimiva so tudi izobraževanja, ko na videz nihče ne poučuje. Pri tem vodstvu društva izdatno pomagajo v hotelu Astoria, kjer so navadno organizirana večja srečanja. Primer takega "izobraževanja" so denimo nenavadni jedilniki, ki presenečajo in kasneje

bolj spodbudijo ustvarjalnost pri pripravljanju hrane od običajnih kuharskih tečajev. Da je velik poudarek na izobraževanju za pripravo zdrave hrane, ni treba posebej omenjati.

Ročna dela imajo sezonski značaj. Adventne

Foto: J. A. Mihelič

venčke delajo pred božičem, begance spremljajo velikonočni čas, ikebane prvi november, veze nje krajša zimske večere. Prodaja izdelkov prinese zaslužek in obenem potrjuje, da so s svojim delom na pravi poti, popestri in živahno obarva pa tudi številne dogodke, kot sta tradicionalni Jurjev sejem v Gorjah in "žegnaje" konj na štefanovo. Organizirani izleti v tujino imajo običajno izobraževalni namen, kopalni izleti v toplice sproščajo, oboji pa članice povezujejo med seboj.

Dolgoletna članica društva je tudi gospa **Valentina Zupan** iz Zgornjih Gorij. K njej smo se

Foto: L. Dolinar

odpravili, da bi se seznanili z značilno gorjansko jedjo, "jurjevo kapo", v resnici pa smo tam našli veliko več. Na štedilniku je že čakal krop za pripravo žgancev, ki morajo biti za pravo jurjevo kapo ajdovi, vendar pa je, ker smo se najavili in prišli kar istočasno, pri hiši ni bilo. Med prijetnim pogovorom so torej nastajali koruzni žganci, zraven pa so se v kozici cvrli ocvirki s stepenim jajcem, ki jih je bilo treba nato drobno razkosati. Ko je naša gostiteljica odlila žgančevko, je stresla v posodo pripravljene ocvirke z jajcem in novo vsebino nekaj časa pekla na štedilniku ter dobro premešala. Žgančevke zaradi dodane maščobe od ocvirkov ni bilo treba priliti. Med tem se je v kozici pekla nekakšna palačinka, ponovno iz stepenega jajca in ocvirkov. Ko so se žganci preselili iz kuhinjskega lonca v posodico, so dobili še "kapo" iz jajca in ocvirkov, kajpak ne le za okras ali pa, da bi jih ne zeblo.

Jurjeva kapa je torej zelo izdatna jed z dvojno mero ocvirkov in jajc, kot nalašč za delo v gozdu, ki je bilo še nedavno povsem ročno. Da bi šlo vse skupaj lažje po grlu, so zraven pili žgančevko ali pa "zoc", ker mleka v gozdu s seboj niso imeli. Ajda je seveda zrasla na domači nji-vi, da je bila moka lahko vedno sveže namleta in zaradi tega okusnejša, kokoši so na vsaki kmetiji brskale okrog hiše in pridno nesle jajca, domači prašič pa je poskrbel za ocvirke.

Jože Andrej Mihelič

VODNIKOVI DNEVI NA KOPRIVNIKU

Na Koprivniku so se 29. septembra 2007 ponovno spomnili svojega nekdanjega dušnega pastirja Valentina Vodnika, ki je živel na Gorjušah in Koprivniku v letih 1793 do 1796. Domačini obeh vasi še dandanes mislijo nanj s hvaležnostjo in hkrati z velikim ponosom, zato so v krajevni skupnosti Koprivnik-Gorjuše ponovno pripravili tokrat že petnajste, tradicionalne Vodnikove dneve. Če je pohod na Gospodovec, kot domačini z drugim imenom imenujejo Vodnikov razglednik, pokvaril dež, pa nič ni moglo zmotiti dobrega večernega razpoloženja v dvorani Gasilskega doma na Koprivniku. Vodniko-

vo življenje in delo je poleg domačih kulturnih društev strnjeno in hkrati zelo celovito predstavila prof. Marija Cvetek. Vodnik svojega poslanstva seveda ni videl samo v dušnem pastirstvu, ki je bilo v času, ko je pravzaprav šele nastajala fara, ki združuje vasi Gorjuše in Koprivnik, dejansko tudi njegova služba. S pomočjo Žige Zois, ki je bil ves čas njegov mecen, prijatelj, ki mu je stal ob strani tudi tedaj, ko je Vodnik pri oblasteh občutil zamero zaradi njegovega navdušenja nad Francozi, se je razvil v celovito osebnost. Vsi ga poznamo kot pesnika, bil pa je tudi narodni buditelj, ravnatelj, pisec številnih

učbenikov, priročnikov, urednik in tvorec časopisa, pomemben jezikoslovec, predvsem pa dober človek: del njegovega premoženja je šel po njegovi smrti tudi za reveže v vaseh "njegovega Bohinja", kjer je, kot je povedal sam, užil najlepša leta.

Da je Vodnik eden velikih Slovencev, je povzel tudi gost večera, pesnik Janez Petkoš, ki je večerno proslavo, ki sta jo prevevala zanos in pozitivna energija, nadgradil s svojo izbrano poezijo. Za dobro vzdušje sta poskrbela tudi domača citrarka in moški pevski zbor Frana Urbanca iz Češnjice.

Tomaž Bregant

RAZGLEDNA PLOŠČAD PRED KORITI MLINARICE

Triglavski narodni park je na ustju korit Mlinarice v letošnjem juliju, pred glavno turistično sezono, zgradil novo razgledno ploščad.

Korita Mlinarice nad sotočjem s Sočo so z odlokom iz leta 1990 razglasili za naravno znamenitost v narodnem parku. Sodijo med najbolj obiskane točke v Trenti in so del parkovne Soške poti.

V preteklosti sta bili v neposredni bližini zgrajeni dve leseni brvi. Obsežno deževje in visoke vode, ki so s seboj nosile ogromne količine naplavin, so avgusta 1999 prvo brv porušile. Drugo, daljšo brv pa je uničil podor ob potre-

Foto: A. Zdešar

snih sunkih januarja 2005, ko se je gmota skalovlja s previsnega dela grebena na levem bregu Mlinarice zrušila na brv in jo popolnoma uničila.

Nasploh je padajoče kamenje v koritih stalna nevarnost za številne obiskovalce. Zaradi tega se je javni zavod Triglavski narodni park v sodelovanju z drugimi strokovnimi službami odločil, da namesto nadomestne premostitve zgradi razgledno ploščad zunaj previsnih sten pred vstopom v korita Mlinarice. Dostop do podesta in ogled korit Mlinarice na izstopu iz 700 m dolge soteske je enostaven in predvsem varnejši. S podesta se odpirajo privlačni pogledi na ustje korit, na spodnji slap, viskok kakih 8 m, ki pada v lep tolmun, in na dve draslji tik nad slapom.

Razgledno ploščad sestavljajo jeklena nosilna konstrukcija, pohodna površina iz macesnovih plohov in varovalna ograja, ki se navezuje na že obstoječo ograjo ob poti vzdolž desnega brega Mlinarice. Vsa gradbena in montažna dela je strokovno in kakovostno izdelal Jože Šerbec, s. p. iz Kobarida.

Edvin Kravanja, Igor Zakotnik

SREČANJE S KOLEGI NARODNEGA PARKA SNOWDONIA

Če v Veliki Britaniji omeniš Snowdonio, večina takoj ve, da gre za pretežno hribovito in dokaj naravno ohranjeno pokrajino v severnem Walesu. Snowdonia je v britanskem svetu sinonim za gornišstvo in alpinizem, Snowdon je s 1085 m najvišji vrh Anglije, Walesa in Severne Irske. Tu je bil leta 1951 ustanovljen Narodni park Snowdonia, eden izmed 12 britanskih narodnih parkov.

Dudley Stevens je bil mož, ki je kot alpinist, vodnik in oskrbnik koč po drugi svetovni vojni živel v Snowdonii. Kot vodnik je angleške gornike vodil tudi v Alpe, pri čemer ga je pot zanesla tudi v Slovenijo. Julijske Alpe so ga tako očarale in hkrati spominjale na Snowdonio, da je napisal knjigo Neubranljivi izziv, ki je izšla le v slovenščini. Ni naključje, da so jo prebrali tudi TNP-jevci. Nekdanja direktorica našega parka, gospa Marija Zupančič Vičar, je prva vzpostavila stike z Narodnim parkom Snowdonia. Rodila sta se prijateljstvo in sodelovanje.

Leta 1993 sta Triglavski narodni park in Parc Cenedlaethol Eryri, kakor se v valižanščini imenuje Narodni park Snowdonia, podpisala listino o sodelovanju. Sporazum smo obnovili leta 2004. Vse od leta 1993 dalje potekajo različne oblike sodelovanja. Med najpogostejše sodijo strokovne ekskurzije in izmenjave zaposlenih. Snowdonci so naš park obiskali v letih 1993, 1996, 1999, 2001 in 2004, TNP-jevci pa smo bili v Snowdonii trikrat - leta 1994, 1999 in letošnje jesen.

Štiri predstavnike TNP so Valižani gostili med 24. in 28. oktobrom. Vsebine predstavitev so bile prostorsko načrtovanje, priprava smernic prostorskih načrtov, pristojnost uprave parka na tem področju, informacijski sistem z izdelavo kart, urejanje turistične infrastrukture za obiskovalce (npr. urejanje pešpo-

Foto: A. Zdešar

ti, kolesarskega centra in stez, reaktiviranje starih tras železniških prog).

Po koncu teoretičnega dela so nam predstavili nekatere kolege in prostore v novi stavbi uprave parka, ki je polna simbolike. Sledili so ogledi narave, kulturne krajine, zavarovanih naselij z objekti tradicionalne arhitekture, pa tudi lokacij z zahtevnim reševanjem problematike (npr. saniranje območja jedrske elektrarne v zapiranju). Sočasno so nam predstavili svoje načine reševanja, sodelovanje z lokalnim prebivalstvom, finančne možnosti za podporo ustreznih razvojnih projektov in pristojnosti uprave parka.

Razlike med našim narodnim parkom in njihovim parkom so precejšnje, tako v naravnih danostih, kulturnih značilnostih, tradicionalnih dejavnostih kot tudi v zakonodaji in upoštevanju le-te. Domov smo se vračali polni novih spoznanj in vtisov o izjemno prijaznem sprejemu.

Tea Lukan Klavžer in mag. Martin Šolar

Od leve proti desni: Igor Zakotnik, John Ablitt, Aneurin Phillips, direktor parka in mag. Martin Šolar. Foto: T. L. Klavžer

ŠOLA V NARAVI NA VELEM POLJU

V Triglavskem narodnem parku je le ena osnovna šola, Osnovna šola Soča. Koncentracija prebivalstva v večjih krajih je sprožila nezadržan proces zapiranja majhnih podeželskih šol, ki so pred tem kljub navidezni majhnosti zagotavljale kakovost in raznovrstnost življenja na vasi. Njihovega pozitivnega vpliva ni mogoče preplačati. Dobronamerni upornosti prebivalstva je le tu in tam uspelo nekatere ohraniti kot podružnice.

Osnovna šola Soča, poslednja šola, ki se je zadržala v TNP, je letno šolo v naravi v šolskem letu 2006/2007 sklenila izvesti v gorah. V sodelovanju s Službo za izobraževanje in naravovarstveno vzgojo TNP so stekle priprave, pri izvedbi je priskočila na pomoč še Naravovarstvena nadzorna služba. Med možnimi lokacijami smo

izbrali planino Velo polje. Kljub slabi vremenski napovedi smo šolo v naravi uspešno začeli in izvedli. Med zanimivejšimi zaključki lahko zapišemo:

- Ker učiteljici živita v kraju ali s krajem, natančno poznata vsakega otroka in družino, iz katere prihaja. Zaradi tega ni bilo nobenih neljubih presenečenj v zvezi z nepredvidenimi reakcijami otrok ter nobenih težav z opremo. Slednje utegne vodjem in udeležencem gorskega tabora zagreniti življenje.
- "Vrženost v naravo", daleč od zadnjih naselij, ni povzročila težav. Po pitno vodo je treba četrte ure daleč k studencu, a ni kandidatov za nošnjo nikoli zmanjkalo, ker je pot tja in nazaj posuta z zanimivostmi. Prav tako ni nihče spraševal po televiziji in podobnem, ker je

okolica otroke prevzela, kar dokazuje njihovo odprtost za vplive narave.

- Učne ure pred kočo ali pred pastirskim stanom na Mišeljski planini so potekale v popolnem miru nekakšne samostanske izoliranosti. Izpolnjevanje učnih listov ni dajalo videza obveznega dela, temveč zanimivega raziskovanja, ki ga je bilo treba prigrarati. Zaradi tega je bilo več vredno.
- Razlika v starosti od najnižjega do najvišjega razreda je učinkovala pozitivno. Starejši so z občutkom odgovornosti pomagali mlajšim, se učili razlagati in nehote utrjevali znanje, mlajši so jim sledili, jih posnemali. In kako je bilo med daljšo hojo? Nobenih vprašanj, kako daleč je še! Čas med hojo so si uspešno krajšali s besednimi igrami ugotavljanja podob iz žive in nežive narave.

Koča TNP na Velem polju je od najbližje ceste oddaljena tri ure hoda. Voda je primerna za umivanje, električna energija (sončne celice) zadostuje za razsvetljavo prostorov. Okolica koč je v najvišji A-kategoriji z zvezdicami (neosvetljenega nočnega neba).

Besedilo in foto: Jože Andrej Mihelič

ZGODBA O "DOVERNKOVMO ANDREJO"

Ko se sprehodimo po Gorjanskem, prav hitro opazimo v slikoviti okolici lepo število cerkvic in cerkva, ki jim zvoniki štrlijo v nebo. Nekateri vsak dan bijejo čas ali kličejo k službi božji, drugi se oglašajo bolj poredko, kadar goduje njihov patron ali ko s pesmijo zvonov pospremito umrlega k zadnjemu počitku. Vse to je del našega kulturnega izročila, ki ima korenine v krščanstvu.

Z vrha Trate (685 m. n. m.) nad vasjo Poljšica v južnem delu gorjanske okolice lahko vidimo kar sedem zvonikov, če štejemo zraven cerkev na Blejskem otoku, razpoznamo pa lahko vsaj še dvoje zvonjenj, pesem Martinovih zvonov z Bleda in Marjetinih z Bohinjske Bele. V lepem, jasnem vremenu je moč povsem dobro razločiti še nekaj zvonikov, ki pomagajo ustvarjati predstavo o podobi krajev po deželi.

Nedvomno popestrijo videz krajine tudi številne kapelice, križi in znamenja. Mnogi imajo bogato kulturno zgodovinsko sporočilo, zato so vsaj nekateri upravičeno zaščiteni. V lokalni kroniki iz srede prejšnjega stoletja je moč razbrati, da je

bilo ob pričetku dvajsetega stoletja v gorjanskem okolišu zelo veliko takšnih obeležij. Avtor kronike, Jozefat - Janez Ambrožič, p.d. Šmonov pater, ki je služil v Sveti deželi, je ob svojem času naštel in opisal 27 kapelic ter 19 križev in znamenj. Priporočuje o številnih freskah, ki so krasile ne le cerkve, ampak jih je bilo moč najti tudi na pročeljih hiš, ki so tako kazale svoj status, hkrati pa so imele poseben pomen v času in prostoru. Kar nekaj teh poslikav je predstavljalo sv. Marijo z Višarj, prav takšno, kakršno je moč najti na zidu Pocarjeve domačije v Zgornji Radovni. Žal se freske Višarske Matere Božje na Žagarjevi hiši in Klemenakovi kapelici niso ohranile.

Zato pa se je ohranila zgodba o Hudovernikovem Andreju, ki se zaradi načina izgovarjanja spremeni v "Dovernkovega Andreja". Doma je bil iz Spodnjih Laz, kjer je pri hiši do danes ostal ta priimek. Mož je moral biti hudo bolan, najbrž je padel v globoko komo. Ker ni kazal nikakršnih znakov življenja, so se domači skupaj s sosedi in najbrž tudi z župnikom odločili, da ga pokoplje-

jo. Zanimivo je tudi pogrebno obredje tistega, zdaj že minulega časa. Vaščani so umrlega iz domače hiše pospremiti najprej do križa na koncu vasi. Tu je pogrebni sprevod vedno pričakal župnik, ki je skupaj s pogrebci molil za umrlega, nekdo iz sprevoda pa je zatem prosil odpuščanja za umrlega in v njegovem imenu, če so za časa pokojnikovega življenja nastale kake zamere v medsebojnih odnosih. Takrat se je zgodilo, da se je "umrli Andre" zdramil, zaropotal v krsti ter na strah in grozo pogrebcev "vstal od mrtvih". Po pripovedovanju je potem živel še kar dolgo, nikoli pa ni hotel povedati, kako je bilo v krsti, nikoli več se tudi ni posmejal. Če gre verjeti pripovedi, je prežet s smrtno izkušnjo po tistem vedno hodil spat v krsto.

Na mestu nekdanjega križa so Hudovernikovi skupaj z vaščani v spomin na nenavadni dogodek zgradili kapelico, ki je bila posvečena leta 1900, v čast sv. Jožefu - priprošnjiku za srečno zadnjo uro.

Tomaž Bregant

ŠOLA V GORJAH

Tudi naše Gorje z okolico so se v preteklosti spreminjale. Na začetku, ko so se ljudje šele naseljevali v naše kraje, so bili z naravo prijazni. Niso je uničevali in spreminjali. Kurili so ob ognjišču, se oblačili v kože in se hranili s tem, kar so našli v naravi.

Pred 100 leti so bili do narave še vedno bolj prijazni, kot smo danes. Uporabljali so snovi, ki so jih dobili v okolici svojega doma.

Danes smo ljudje zelo "moderni" in mislimo, da lahko naravo in svojo pokrajino zelo onesnažujemo in spreminjamo. Posekali smo gozdove, naredili jezove čez reke, zgradili velike hiše in asfaltne ceste, onesnažili smo zrak. Upamo, da se bo čez 100 let pri nas še dalo živeti. Če ne bomo pazili na naravo, bo takrat zelo malo dreves in travnikov. Mi, učenci 5.a upamo, da res ne bo tako.

Učenci 5.a

KJER CVETIJO PRAVLJICE

Turistični podmladek Osnovne šole 16. decembra iz Mojstrane, ki je bil ustanovljen že v 70. letih, je poleg drugih dejavnosti več let sistematično zbiral narodopisno gradivo in ledinska imena svojega kraja. Vsako leto je pod mentorstvom nastalo glasilo, ki je obravnavalo določeno vsebinsko tematiko. Tako so učenci z velikim zanimanjem raziskovali stavbarsko in zgodovinsko preteklost planinske, vodniške in romarske Šmercove gostilne, alpski arhitekturi so namenili glasilo o Poldovi-Hodgijevi hiši in tedaj prerisali vse raznovrstne line - zračnike gospodarskih poslopj ter portale mojstranskih domačij. Glasilo *Vaško jedro Dovjega* je obravnavalo primerjavo organiziranosti in namembnosti vaškega jedra nekoč in danes.

V raziskovalni nalogi o vodnem bogastvu Ka-

ravank so se učenci prvič srečali z ledinskimi imeni - poimenovanji potokov, grabnov, rovtov in pašnikov v Karavankah. Pot naprej se je pokazala ob skrbnem zbiranju gradiva o čarobnem planinskem svetu. Podlaga so bile po krivici nekoliko prezrte *Triglavske pravljice* pisatelja Mirka Kunciča, ki je bil velik poznavalec ljudskega besedoslovja. Pravljice, prežete z ljubeznijo do preprostega človeka, jezika in ljudskega izročila v našem kraju, so bile za učencem oblika domačega branja s hkratnim spoznavanjem ter raziskovanjem ljudskega blaga. Nekateri učenci so se posvetili obnovi pravljic in iskanju ljudskih modrosti, drugi so zbirali arhaizme, tretja skupina se je potrudila z zbiranjem ledinskih imen. Ob tem delu jim je na kraju samem veliko pomagal gospod Avgust Delavec. Tako so učenci spoznavali starožitno pastirsko življenje, prepleteno z bajslavjem, ob tem pa tudi bogato metaforiko ljudskega jezika: narečne izraze, kmečka rekla, pregovore in domisljice, celo sočne vaške kletvice.

Ob preučevanju bogastva pravljic je pot kar sama pripeljala k raziskovanju krajev, senožeti in brd, pašnikov, imen domačij, kajž, gruntov in mlinov, kjer so se čudežni dogodki iz pravljic dogajali.

Zanimivo je, da je zamisel o zbiranju poimenovanja domačij od Turističnega podmladka prevzelo Turistično društvo Dovje-Mojstrana in imena domačij dalo vtisniti v keramične ploščice, ki jih domačije zdaj ponosno nosijo. Zbirko imen še vedno dopolnjuje. Razvojnica zadruga in trgovina z domačimi izdelki *Pr' Katr* pa je odkupila avtorske pravice publikacije in del pravljicnih dramatizacij uporablja za turistične namene.

Tako so se uspešno povezali mentorsko delo, zamisli učencev ter lokalni interes. Kraj se tako bogati, delček zgodovine pa je iztrgan pozabi.

Meta Košir, TD Dovje - Mojstrana

PROJEKT PALPIS SE PRIBLIŽUJE KONCU

Projekt Palpis - priprava načrtov upravljanja za območja Natura 2000 v južnem delu Julijskih Alp - se po dobrih dveh letih počasi zaključuje. Natura 2000 je omrežje ekološko pomembnih območij narave v Evropi, opredeljenih na podlagi Direktive o pticah in Direktive o habitatih. Namenjeno je ohranjanju mednarodno pomembnih živalskih in rastlinskih vrst ter različnih življenjskih okolij. Vsa območja, ki so vključena v Natura 2000, sestavljajo mrežo, ki je podlaga za varstvo in ohranjanje narave. Območja so bila izbrana na podlagi seznamov približno 170 za Evropo pomembnih življenjskih okolij ter približno 900 rastlinskih in živalskih vrst iz omenjenih dveh direktiv. Območja Natura 2000 niso zavarovani naravni rezervati, kjer

Foto: Janko Dobravec

bi bile človekove dejavnosti popolnoma omejene. Tod se lahko izvajajo vse dejavnosti, ki omogočajo ohranitev ugodnega stanja narave in upoštevajo načela obeh direktiv. Načrt upravljanja je temeljni dokument, ki ureja odnose med človekom in naravo. Pri nese jasnost in doslednost glede posegov v naravo. Vključuje tudi načela conacij in preusmerjanja dejavnosti: kar na nekem območju ni možno, je dovoljeno na drugem, premostitvenem območju, v skrajnem primeru so državljani Evropske zveze upravičeni do nadomestil, nadomestnih lokacij ali drugačnih rešitev. Strokovne podlage za načrt upravljanja, ki se pripravljajo v okviru projekta Palpis, so vsebine, ki so za načrt upravljanja nujno potrebne, in nekatere, za katere menimo, da bodo za pripravo načrta koristne ali uporabne. Strokovne podlage so ugotovljena dejstva, ki so lahko kakovostno iz-

hodišče za strokovno in javno razpravo o vsebinah, o možnostih in potrebah tukajšnje narave – vse z namenom, da se življenjski prostor ohrani in omogoči nadaljevanje sobivanja človeka in narave.

Jurij Dobravec

REGISTRI GRBINASTIH TRAVNIKOV – PONOVA MOŽNOST DOPOLNJEVANJA EVIDENC

V kmetijsko-okoljskem programu KOP, ki se je začel izvajati v letu 2007, je eden od ukrepov tudi košnja grbinastih travnikov. Prvi pogoj za izvajanje tega ukrepa je seveda ta, da je površina, na kateri želimo kositi, vnesena v evidence oziroma grafične sloje za izvajanje neposrednih plačil pri ARSO. V okviru dela službe za kmetijstvo in razvoj podeželja pri JZ TNP smo že pred leti precej dopolnili evidence grbinastih travnikov, s

Grbinasti travnik. Foto: J. A. Mihelič

čimer smo omogočili večini kmetovalcev, da so lahko ta ukrep izvajali in s tem pridobili finančna sredstva, ki jim za opravljeno delo pripadajo.

Domnevamo, da obstaja še kak obdelan grbinast travnik, ki še vedno ni vnesen v omenjene evidence, zato vas prosimo, da nas o tem čimprej obvestite.

Pomagamo lahko tudi tistim, katerih grbinasti travniki ne ležijo v TNP, a so prav tako upravičeni do subvencij za košnjo le-teh.

Grbinasti travniki so del našega naravnega bogastva. Vsi lahko nekaj storimo, da jih ohranimo.

Davorin Koren

KAMEN S TRIGLAVA V ANDOVCIH, NAJMANJŠI SLOVENSKI VASI V PORABJU

Junija 2007 so upravo Triglavskega narodnega parka naši rojaki iz Porabja na Madžarskem zaprosili, da bi v Porabje prepeljali kamen iz Triglavskega narodnega parka, ki bo simboliziral povezanost Porabskih Slovencev in Slovenk z matično domovino in simbolom slovenstva, Triglavom.

Za nas, ki živimo pod Triglavom, morda nenavadna želja, vendar se slika seveda spremeni, ko se poglobiš v delo in prizadevanja slovenske skupnosti, ki živi med griči ob reki Rabi na Madžarskem. Naloga Samoupravne skupnosti Slovencev je zastopati interese Slovencev na Madžarskem ter spodbujati in organizirati različne načine povezovanja Slovencev in Slovenk z Madžarske in matične domovine ter ohranjati kulturo in jezik.

Da bi Samoupravna skupnost Slovencev lažje sledila tem svojim nalogam, je v Andovcih (Orfalu), eni izmed slovenskih vasi na Madžarskem, kupila staro kmetijo ter jo uredila kot mesto srečevanj Slovencev in Slovenk iz Madžarske ter seveda tudi domovine. Poseben pomen pa so tej kmetiji želeli dati tudi s simbolnim kamnom iz Triglavskega narodnega parka.

V organizaciji Jožeta Miheliča in s podporo naravovarstvenih nadzornikov iz oddelka Kranjska Gora ter ob sodelovanju gostov iz Porabja smo v dolini Vrata našli kamen, ki so ga gostje iz Porabja, takoj ko so ga videli, poimenovali "Mali Triglav/Kis Triglav". S precej moči in še več iznajdljivosti so nadzorniki in gostje iz Porabja 800 kg težak kamen naložili v kombi gostov, in že je odpotoval na simbolno pot čez vso Slovenijo proti Porabju.

Tako kot njegov veliki vzornik bdi nad slovenskimi ljudmi, je Mali Triglav dobil prestol na vrtu kulturnega centra v Andovcih – obdan s kamni vseh slovenskih vasi iz Porabja, da lahko kraljuje ob Rabi.

Slovesnosti ob odprtju kulturnega centra ter polaganju kamnov slovenskih vasi okoli Malega Triglava se je na povabilo udeležila tudi skupina

Prenos kamna iz Vrat. Foto: J. A. Mihelič

sodelavcev Triglavskega narodnega parka. Sporočilo s slovesnosti lahko strnemo v misli, da je domovina le ena, ne glede na državne in druge meje, in da je tudi narod le eden, ne glede na to, ali živi med visokimi gorami, med vinorodnimi griči, na rodovitni panonski ravnici ali ob blešče-

Posvetitev kamna v navzočnosti županov sedmih slovenskih vasi. Foto: J. A. Mihelič

Foto: J. A. Mihelič

čem morju. Tega bi se morali Slovenci in Slovenke bolj zavedati, ohranjati raznolikost kulture in narečij ter spoznavati različna zgodovinska in družbena okolja, v katerih živimo.

Srečanje se je končalo ob Malem Triglavu s povabilom, da se v svojih srcih pogosteje povzpemo na Triglav in se ozremo v daljave, kjer živijo Slovenci. Vsak naj si izbere svoj način, kako osvojiti Triglav, simbolno goro Slovencev, Mali Triglav v Andovcih pa naj bo le spodbuda vsem, naj razmišljajo na široko. Na tiste bolj zagnane pa 500 kilometrov zahodnje vedno čaka tudi veliki Triglav.

Zaradi bogatega kulturnega izročila porabskih Slovencev in pomoči pri njegovem ohranjanju ter širjenju prepoznavnosti so že stekli prvi dogovori, da se srečamo na enem od kulturnih večerov na Pocarjevi domačiji.

dr. Marija Markeš, Tine Štular

OSKRBOVALNO ZALEDJJE ZA KRNSKO BOJIŠČE

Program za razvoj turizma v Bohinju 2007–2013 predvideva tudi vzpostavitev tematskih poti. Namenjene so obiskovalcem, ki jih njihova tematika zanima, zato želijo izvedeti več na mestu dogajanja.

Pred kratkim smo odprli Železno pot, ki povezuje arheološke točke železarstva v Bohinju. Sledila je Emina romarska pot, posvečena sv. Emi, ki povezuje kraje po Sloveniji in Avstriji.

V petek, 9. 11. 2007, pa smo pri Koči pod Bogatinom v okviru letošnjega praznovanja 100. obletnice organiziranega delovanja na področju turizma in srečanja KRN – Pohod spomina 1918–

KNJIŽNICA-ČITALNICA V DOMU TRENTA

Nova pridobitev informacijskega središča TNP v Trenti je knjižnica-čitalnica, ki se nahaja v drugem nadstropju in bo odslej odprta za vse obiskovalce središča. V njej lahko najdejo pestro izbiro literature v več jezikih, primerne za odrasle in otroke. Našo zbirko smo obogatili z vrsto naravoslovnih in znanstvenih knjig, s knjigami o gorah in naravnih ter kulturnih znamenitostih Slovenije, z otroškimi knjigami, priročniki, vodniki, brošurami. Na voljo so tudi časopisi, revije, katalogi in prospekti. Posebej je treba poudariti, da imamo v knjižnici zbir planinskih vestnikov od leta 1930–2001, ki nam jih je prav za namen knjižnice podaril sedaj že pokojni profesor Dane Škerl. Vsi tisti, ki jim branje ne diši najbolj, pa si lahko pri nas izposodijo zgoščenke in DVD-je.

Pohištvo za knjižnico nastaja na EKO sejmu v Tolminu. Foto: J. A. Mihelič

Knjižnica-čitalnica je na voljo vsem, ki si želijo obogatiti svoje znanje: čedalje številnejšim obiskovalcem, domačinom, staršem in otrokom. Prav za najmlajše smo uredili kotiček, kjer lahko

rišejo, pišejo, se igrajo, ustvarjajo. Za pomoč pri pripravi tega kotička se moramo zahvaliti sodelavcema Jožetu Miheliču in Tomažu Bregantu ter otrokom Podružnične šole Soča. Na eni izmed svojih ustvarjalnih delavnic so zanj izdelali preprosto mizico s stolčki.

V knjižnici-čitalnici je obiskovalcem na voljo tudi računalnik in s tem seveda internetni dostop.

Zainteresirani za obisk čitalnice ali morebitno izposojajo gradiva iz knjižnice naj se oglasijo pri prijaznih uslužbencih na pultu recepcije Doma Trenta. Za več informacij lahko pokličejo tel. 05/3889-330.

Knjižnico in čitalnico je mogoče obiskati v delovnem času Informacijskega središča.

Barbara Kavs

KDO VAS PRIČAKUJE, KAJ VAS VABI IN ZAKAJ OBISKATI INFO SREDIŠČE TRIGLAVSKA ROŽA

Z razstavami, z različnimi pristopi do obiskovalca, z načrtno urejeno zunanostjo, ki posnema naravno okolje v TNP, ter z zanimivo razlago izkušenih informatorjev, se vodilo Info središča: spoznavam-občudujem-spoštujem, prenaša na obiskovalce, tako domačine kot turiste.

Stalna ponudba Info središča Triglavsko roža obsega strokovni razstavi Šotna barja in Etnologija planinskega pašništva, redno izmenjujoče se umetniške razstave, trgovino ter vrt z izbranimi drevesnimi vrstami in skalnjakom z jezercem.

Med posebnosti nove sezone prištevamo razstavo Narava se obnavlja – Vrnitev neokrnjene narave ter Virtualni prelet nad Alpami. Novosti sta bili pripravljene v okviru projekta Alpencom, ki ga izvaja 10 partnerjev v okviru Mreže zavarovanih območij v Alpah. Celodnevna predstavitev omenjene razstave, virtualnega preleta in ostalih novosti bo v petek, **11. januarja 2008**, več o podrobnostih na www.tnp.si.

Pomemben del ponudbe je podajanje informacij. Načini so različni – predstavitev TNP s sliko in besedo ter priporočila obiskovalcem o možnostih, kako in kje preživeti dan v varovanem območju je najpogostejša oblika, ki se je ravno zaradi osebnega stika pokazala kot zelo uspešna. Tistim, ki želijo izvedeti več o naravi, ponujamo delavnice, ki so zaradi odkrivanja skrivnosti in detajlov primerne za otroke in odrasle. Ne glede na starost je Triglavsko tržišče, ki jo organiziramo vsako tretjo soboto v mesecu dogodek, ki privabi kupce s širšega območja. Strokovna predavanja

in odprtja razstav razvijajo z visokim znanstvenim in umetniškim nivojem. Imena, kot na primer prof. dr. Tone Wraber, prof. dr. Niko Torelli, prof. dr. Tomaž Zwitter in drugi, privabljajo slušatelje različnih strok.

V letu 2007 nas je obiskalo več kot 7500 ljudi. V našem načrtu je stalna nadgradnja že obstoječega. Z novostmi v ponudbi, obogatjenimi s sporočilom naravovarstva, Vas k obisku vabimo tudi v letu 2008.

Besedilo in foto: Majda Kozjek

2007 odprli tematsko pot Oskrbovalno zaledje za krnsko bojišče. V kratkem kulturnem programu so sodelovali člani Gledališča 2B in moškega pevskega zbora Franc Urbanc. Pot je odprl predsednik PD Bohinjska Bistrica in eden od pobudnikov Malega vojnega muzeja Lovro Vojvoda.

Bohinj je leta 1915, po vstopu Italije v vojno in vzpostaviti tako imenovane soške fronte, postal del ožjega bojnega območja. Avstro-ogrski vojaki so po tem, ko se je bojna črta ustalila v Krnskem pogorju, vzpostavili 24 kilometrov dolg oskrbovalni sistem. V sistemu sta delovala vojaška ozkotirna železnica Bohinjska Bistrica–Zlatorog ter sistem žičnic iz Ukanca čez Planino na Kraju do

Peskov in Mrzlega vrha. Pot, ki je bila po avstro-ogrski klasifikaciji označena kot kolovoz (Karenweg), je bila ključnega pomena, saj so po njej oskrbovali frontne položaje.

Bohinj v času prve svetovne vojne je že več let predstavljen v muzeju Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici. Ob praznovanju 20. obletnice zakona o TNP pa se je rodila ideja o tematski poti, s katero bi predstavili nekdanjo oskrbovalno linijo avstrijske armade od Bohinjske Bistrice do fronte v Krnskem pogorju. Pobudo zanjo je dal mag. Tomaž Budkovič, avtor knjige *Bohinj 1914–1918, med fronto in zaledjem*.

Tematska pot je opremljena s sedmimi infor-

macijskimi panoji, postavljenimi od Ribčevega Laza do Bogatinskega sedla. Vsebinsko tabel je pripravil Tomaž Budkovič, finančno pa pokrila LTO Bohinj in TNP. Slednji je poskrbel tudi za postavitev informacijskih panojev. V naslednjem letu bomo skupaj z LTO Sotočje in TNP izdali še zloženko (več o projektu na www.bohinj.si).

Bohinj, ki praznuje 100-letnico organiziranega delovanja na področju turizma, dobiva splet tematskih poti, ki ne bogatijo le turistične ponudbe, ampak pomagajo tudi ohranjati spomin.

Klemen Langus, LTO Bohinj

Izlet številke: Javorov vrh (1482 m) Poključski razglednik brez primere

Foto: J. A. Mihelič

Širni smrekovi gozdovi pokrivajo površje prostrane kraške planote Pokljuke ob vnožju najvzhodnejših snežnikov Julijskih Alp. Južni rob se pri naseljih Gorjuše, Koprivnik in Podjelje prevesi v Bohinjsko dolino, na sever čez Klek in skozi Streseno dolino strmo v Radovno, proti vzhodu pa mimo Zatrnika, Slamnikov ali Galetovcva v širšo blejsko okolico in proti osrednji Sloveniji. Kopasti vrhovi planote se spuščajo v vmesne kotanje, kjer pogosto leže pašne planine.

Čeprav se Pokljuka dviga 1200 do 1500 metrov visoko, je zaradi gozda redkokje razgledna. Le če se dvignemo proti Draškim vrhovom, Viševniku ali Debeli peči, se sprostí pot pogledom čez pol Slovenije. Na nasprotni strani planote, na vrhu komaj opaznega, vendar skalovitega Javorovega vrha, ki leži na jugovzhodnem obrobju Pokljuke, pa se nam opisana slika obrne. Iz baržunastega površja Pokljuke kipi v nebo sam prestol bogov, njegovo veličanstvo Triglav z visokorodnim spremstvom. Pogled, ki očara!

Pot na Javorov vrh, ki jo bomo opisali, je le v zgornjem delu označena, v spodnjem delu pa sledi kolovozom in pastirskim stezam. Spomladi nam širne razglede polepšata pisano cvetje in petje ptic, poleti nas gozd skriva pred žgočo vročino visokega sonca, jeseni pa ponuja mir pastelnih barv in vonj po otavi.

Začnimo v Zgornjem Podjelju, kamor se pripeljemo (pridemo peš ali s kolesom) po asfaltni cesti z Jereke v Zgornji Bohinjski dolini ali s Koprivnika čez planino Pokrovč. Povprašati je treba po Krucmanovi domačiji, ki leži v najvišjem delu vasi Podjelje. Nad domačijo se od vaské ceste odcepi kolovoz, ki počasi zavije pod gozdnim robom nad strmimi podjelskimi travniki proti severovzhodu. Ostro levo zavijemo šele na izrazitem križišču, kjer se naša pot razcepi, desno na planino Jelje, levo v Konjsko dolino. Sledimo slednji, ki nas pripelje do prvega pastirskega stanu ter gospodarskega objekta v planini. Za stanom je dobro poiskati ozko stezo,

ki v smeri dostopa vodi skozi gozd, strmo do gozdne ceste Goreljek-Zajamniki. Steza spleza čez ograjo v gozdu (značilne bohinjske stopnič-

Vir: Interaktivni atlas Slovenije. Založba MK.

ke) pod izrazitim cestnim ovinkom. Tam se nadaljuje kot kolovoz, ki se kasneje spremeni v stezo. Od ceste dalje do vrha je pot označena.

Od vasi Podjelje do ceste nad planino Konjska dolina hodimo uro in pol, naprej pa še pol ure, in stali bomo vrh najizrazitejšega poključskega razglednika.

Jože Andrej Mihelič

PLAZOVNA ŽOLNA

V gorah je pozimi največ nesreč zaradi zdrssov in plazov. Za preprečevanje prvih uporabljamo cepin in dereze, drugi, plazovi, pa so zaradi svoje nepredvidljivosti znatno nevarnejši in ne poznamo enostavne formule za njihovo preprečevanje. Že nekaj časa velja zmotno prepričanje, da je plazovna žolna učinkovito sredstvo za reševanje zasutih. Zaradi tega ne postanimo preveč samozavestni, češ, saj imamo žolno – sedaj smo pa varni. Zavedati se moramo, da odigra žolna svojo vlogo šele na koncu nekega dogajanja: ko nas odnese ali zasuje plaz, ko nas snežna gmota nosi s seboj po pobočju in ko ostanemo zakopani pod snežno plastjo plazovine. Torej cel niz dogodkov, pri katerih že lahko nastanejo hude poškodbe. Preden sežemo po elektroniki, poskrbimo, da nas plaz sploh ne odnese: spremljajmo vremensko dogajanje v gorah (snežne padavine, temperature, veter), po obilnem sneženju raje kak dan še ostanimo doma, ne zaupajmo slepo gazi, po kateri hodimo, ampak se večkrat vprašajmo, ali je speljana po varnem pobočju, ob dvomu naredimo prerez snežne odeje za preizkus trdnosti oz. prijetosti snežnih plasti, upoštevajmo lokalne dejavnike za nastanek plazov (predvsem veter), hodimo v varnostni razdalji, nevarna pobočja prečimo ob dodatni pripravi na možnost zdrsa plazov in navsezadnje – opremimo se s plazovno žolno, sondo in snežno lopato. Za učinkovito uporabo pla-

zovne žolne moramo biti pozorni na kar nekaj stvari. Nič ne pomaga, če ima žolno samo eden – imeti jo morajo vsi. Polne baterije, žolna varno pripeta okoli telesa, vključena takoj, ko se začnemo gibati po snegu, preverjeno oddajanje in sprejemanje signalov in najpomembnejše – znati je treba iskati z njo. To slednje dobro natrenirajmo, kajti ob nesreči nam iskanje poleg čustvene prizadetosti velikokrat otežujejo sneženje, veter, mraz. Pozimi je vse več ljudi v gorah opremljenih s plazovno žolno in tudi vedno več zasutih najdejo z njo. Na žalost žolna še ne reši zasutega – treba ga je odkopati, kar pa je z golimi rokami nemogoče. Pri reševanju zasutih v plazovno žolno imejmo vedno pred očmi, da imamo na voljo samo 15 minut (po tem času krivulja možnosti preživetja strmo pada). In še teh 15 minut je razdeljenih na posamezne intervale: 5 minut za iskanje, 5 minut za odkopavanje in 5 minut za oživiljanje. Seznanjeni s temi dejstvi se torej ne čudimo, zakaj plazovna žolna (hitro odkrivanje mesta zasutega), sonda (natančno lociranje zasutega) in lopata (možnost odkopavanja zasutega).

Pri zahajanju v zasnežene gore se tudi ne slepimo z napačnim prepričanjem, da so žolna, sonda in lopata obvezna oprema turnih smučarjev – v gorah plazovi ne delajo razlik med smučarji in planinci.

Jani Bele, Gorska reševalna zveza Slovenije

NA BELARJEVIH DNEVIH
SODELUJE:

NAŠI NADZORNIKI SO OBUTI V
NOGAVICE:

LOGOS TREND d.o.o., Ljubljanska 21 k, Kamnik